30

7
12 C
30

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
7
7 G
49

Bibliotheca
Coll. Rom.
et. Jesu

7-12-C-30

DE

TVRCARVM MORIBVS EPITOME,

*

Bartholomæo Georgieuiz Peregrino auctore.

Bibl: Secr:

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Coll: Rom:

Soc: Jesu

EXCVDEBAT
IOANNES TORNAESIVS,
CIƆ. IƆ. XCVIII.

REVERENDISS.

& Illuſtriſſimo D. Innocentio de Monte, S. R. E. Diacono, Cardinali ampliſſimo, Bartholomæus Georgieuiz Peregrinus Hieroſolymitanus clientum deditiſſimus S. P. D.

SÆVA diſcordia, & Principum noſtrorum inteſtina bella hoc mihi Peregrino pepererunt, INNOCENTI *præſt. vt omnibus bonis ſpoliatus, catenis vinctus, per aſpera atque lubrica Thraciæ, Aſiæq́ minoris loca, vt iumentum aliquod, oppidatim, vicatim, & plateatim venum ductus, ad grauiſſima, variaq́ ruſtica negotia ſepties venum-*

 datus:

datus, ibiq́; ſub Turcica ac ruſtica ferula, & aſpera diſciplina, in fame & ſiti, in frigore & nuditate, ſub dio cubans, gregem ouium armentaq́; paſcere, agriculturam exercere, equos curare, militiaeq́; artem diſcere compulſus ſim. Vnde capta fuga, glandibus, herbis agreſtibus, earumq́; radicibus amaris, modico ſale conditis, victitans, in ſolitudine, arctico polo duce, errans, inter voraciſsimas feras verſatus ſum. Helleſponticum mare, trabibus fune colligatis, traijcere conatus ſum: tandem captus, ad herum reductus, manibus ac pedibus ligatus, in terram proſtratus, fuſtibus duriter caeſus, poſtea ad mangones atq; laniſtas venũ reiectus: ita vt 13. annorũ ſpatio aduerſae fortunae fluctibus agitatus, ſub imperio Turcarum multas miſerias, calamitates afflictiones, & perſequutiones pro fide ſancta catho-

lica

lica experiri patiq; coactus ſim.

Qui quum illa magis compendioſa via, hoc eſt per Thraciam, tantam tyrannidem, grauiſsimam ſeruitutem, & crudeliſsimam infidelium vexatione effugere nequiuiſſem, alia via, videlicet antarcticum polum verſus, per Caramaniæ ac Syriæ deſerta & periculoſiſsima loca fugiens,

Per varios caſus, per tot diſcrimina rerum

in terram ſanctam, ad fratres Diui Franciſci Hieroſolymæ in mōte Sion habitantes, perueni. Inde, poſt curſum vnius anni, quaſi à mortuis (diuina voluntate) ſuſcitatus, illiusq; voraciſſimi & inſatiabilis draconis orco, & faucibus ereptus, eiusq; tormentis & ſupplicijs liberatus, fratribus meis Chriſtianis, illarum pœnarum certiſſimus nuncius veni, vt dignam ſuorum ſcelerum atque errorum pœnitentiam

tentiam facerent, ne & ipſi in eum tormentorum ac cruciatuum locum aliquando veniant: vt etiam intelligant, quo in odio eſſe debeant hi, qui Chriſtianum gladium, noſtrarum miſeriarum futurum vindicem, iam ante tot ſecula, tam fidelium, quàm etiam infidelium, prophetico ore prædictum, & ad illud Sathanæ regnũ deſtruendum & demoliendum prædeſtinatum, ab hac ſanctiſsima & diu deſiderata expeditione remorantur.

Quum igitur poſt terræ ſanctæ peregrinationem, occidentalium quoque partium loca viſitando, illarum crudelitatum tragœdias leuiter delineaſſem, necnõ alia quædam, quæ aut quotidiana conuerſatione, & experientia longoq́ vſu, in aula & militia Turcarum Imperatoris exiſtens didiceram, vel quæ doctiores & ſapientiores eiuſdem, legere, ſeu recitare au

diuer

diueram, vel à ſenioribus (olim dicta aut lecta) ratiocinari intellexeram, memoriaq́; commendaueram: ſingula breuiter ac fideliter in diuerſis locis, & diuerſis tēporibus conſcripta, particulatim diuulgaſſem, & poſtea à me diuulgata, per doctos proboſq́; viros in varia idiomata traducta & publicata comperiſſem, eaq́; neceſſaria, & quodammodo vtilia, & grata lectoribus perſpexiſſem, omnia in vnum faſciculum collegi: nunc verò in meliorem formam redacta, tibiq́; optimo ac ſingulari ſtudioſorum patrono dedicata, in hac celeberrima, omniumq́; nationum vtriuſque ſtatus & conditionis hominibus florentiſſima vrbe, typis elaborata, aduenis ac peregrinis ſtatui legēda cōmunicare.

Tu igitur, exemplo CHRISTI *Saluatoris (qui illius pauperculæ viduæ munuſculum offerentis, tot Prin*

cipum precioſis muneribus prætulit, quæ ſibi vnico quadrante immortalem hæreditatem comparauit) hoc exiguum munuſculum afflicti Peregrini, æqui boniq́; conſulere velis, eumq́; beatiſſimo Patri Iulio, Pont. Opt. Maximo, D. noſtro gratioſiſſimo, commendare digneris. Vale. Romæ, Idibus Septembris,

M. D. LII.

*

DE TVRCARVM RITV ET CÆREMONIIS CAPVT PRIMVM.

*

Et primo loco de Templis, ſeu Meſchitis *eorum.*

HABENT Templa ſatis ampla & ſumptuoſa, ipſorum lingua *Meſchit* appellata, in qui-

bus

bus nullas prorſus imagines vidi, præter hæc verba inſcripta, Arabica lingua videlicet, *La Illah Ilellah, Mehemmet, Ireſul, Allah, Tanre Bir Pegāber, Hach*, id eſt, non eſt Deus niſi vnus, Mehēmet autē propheta eius: Creator vnus, & prophetę æquales. Vel hęc, *Fila Galib Ilel lah*, id eſt, nō eſt fortis ſicut Deus. Deinde conſpicitur magna abundantia lampadum ardētium oleo, totum Templum dealbatū, pauimentū ſtoreis ſtratum, ac deſuper tapetis ornatū. Circa Templum turris miræ altitudinis, quam eorum ſacerdos tempore orationis aſcendens, voce alta, digitis in aures inſertis, hęc verba ter repetit, *Allach Hechber*, id eſt, Deus verus vnus. Audito clamore conueniūt in Templum nobiles & otioſi, tantū deuotioni adſtricti. Deinde

præd

prædictus Sacerdos deſcendens orat cum illis,idque ex officio facere debet quinquies inter diem & noctem. Quicumque verò veniunt ad orationẽ, debent abluere manus,pedes & pudenda: poſtremò ter ſpargunt aquam ſuper capita,recitãdo hæc verba, *Elhem du Lillahi*, id eſt,gloria Deo meo. Deinde, exutis calciamentis *Patſmagh* dictis,eíſq;ante ianuã Templi relictis, introëunt, alij nudis pedibus,alij habentes munda calciamenta *Meſth* vocata, quibus non palpant terrã. Fœminę nunquàm congrediuntur cum viris, ſed ſeorſum certo in loco, prorſus abſtruſo à virorum conſpectu & auditu:ipſæq; rarius Templum frequentant, vt tempore *Bairam* paſchatis, nonnunquam diebus veneris, quæ *Gſumaagun*

eorum

eorum lingua vocatur, orántque ab hora nona noctis vſque duodecimã, vt puta mediam noctem: atque inter orandum corpus continuo agitatur, & vociferationibus mirè affligunt, vt ſæpius viribus & animo defectę, in terrá pronę concidát, & ſi aliqua ab eo tépore ſe grauidã ſenſerit, ſpiritus ſancti gratia impraegnatam eſſe affirmat. Quumq; pariũt, ab ipſis nati *Nefes Oglu*, id eſt, Animæ, vel Spiritus ſancti filij appellãtur. Ita mihi narratum eſt à pediſſequis earum: nam nec ipſe vidi, nec aliquis virorum huic ſpectaculo intereſſe poteſt. Virorum autem orationibus cum hero meo ſæpe interfui, quibus mos hic eſt: Inter orandum pileos ſuos, (qui *Tſalma* illorum lingua vocantur) non deponũt, ſed ſummis digitis

attin

attingũt, quaſi eleuaturi, genibus incumbunt, & terram ſæpè deoſculãtur. Chriſtianum eorum ſacris intereſſe nepharium putant: credunt enim ab hominibus (vt ipſi aiunt) illotis, ſua templa contaminari, quippe Chriſtiani non vſurpant illorum more frequentia lauacra. Ibi Sacerdos illorum ſuggeſtum aſcẽdit, ac ad duas circiter horas concionatur: peracto ſermone aſcendũt duo pueri, qui cantãdo ſuas preces pronuntiant. peracto eorum cantu, incipit Sacerdos cum toto populo ſubmiſſa voce cãtare, quaſſando corpus in latus, nihil aliud præter hæc verba, *La illah Ilellah*, id eſt, nõ eſt niſi vnus Deus. ſic media ferè hora perſonat, ac mouetur. Huiuſmodi autẽ orationes, & cæremoniæ, vt cantus, prædicatio, non

fiũt ſingulis diebus, niſi tempore Quadrageſimali & die feſtiuo, vt puta die Iouis, ab hora nona noctis, vſque duodecimam. Et ipſa dies Veneris à quibuſdam religioſiſſimè colitur.

De Quadrageſima eorum.

HAbent etiam Quadrageſimam ſua lingua *Orutz* appellatam, ieiunantes vnum menſem, & vnam hebdomadam ſingulis annis, at non ſemper eundem, ſed ſi (videlicet hoc anno) ieiunauerint Ianuarium, ſequẽti Februarium, pergentes ſerie, ita vt duodecim annorum decurſu annum & duodecim hebdomadas loco decimæ offerant Deo. Quum ieiunãt, toto die nihil guſtãt, ne panem quidẽ, aut aquam. Deinde viſa ſtella, licet illis omnia mand

manducare, præter ſuffocatum, & porcinas carnes. Suffocatum ab eis *Murdar*, id eſt, cadauer ſiue immundum, & porcus *Domuz* vocatur. Quadrageſima peracta, Paſcha celebrant, eorum lingua *Bairam* vocatum, magna cum ſolennitate per triduum, oblinentes vngues manuum & pedum certo ceromate ab eis *Chna* appellato, quod vngues rutilos efficit: eadem quoque tinctura caudas equorum & pedes imbuunt. Hic color tenaciſſimè hæret, nec ablui, aut extergi poteſt: quamobrem niſi noui à radicibus vngues exierint, ſemper rutilantes apparent, ſed de manibus frequenti lotione poteſt deleri. Mulieres non ſolùm vngues, ſed & manus, atque pedes illo ceromate imbùunt.

ſuprà oſtendimus in templis de-
ſcripta. Puer ob id non defertur
in templum, ſed in domibus pa-
rentum circumciditur. Huic ſo-
lennitati ſæpe interfui, quæ ita ſe
habet: Primò conuocatis amicis
ad conuiuium, quibus ſatis deli-
cata parantur fercula ex omni ge-
nere carnium, quo ipſis veſci li-
cet, & paſſim (vt apud ditiores)
bos cæditur: in hunc excoriatum
& exenteratum includunt ouem,
in qua gallinam, & in illa ouum,
quæ integrè aſſantur ad ſplendo-
rem illius diei. Deinde inter epu-
las tẽpusq; cœnæ adducitur puer
circumcidendus, cuius medicus
illius artis glandem retegit, & re-
plicatam pellem forpiculis appre-
hendit: deinde, quò metum adi-
mat puero, ait ſe in proximum
diem circumciſionẽ peracturum,

atque ita diſcedit: mox ſimulans, quaſi omiſsũ aliquid eſſet, quod ad prę parationem attinet, ex improuiſo præpuciũ abſcindit, vulneri parum ſalis, & bombaſini apponẽs: iam vocabitur *Muſulman*, id eſt, circumciſus. Et die circũciſionis non indũtur illis nomina, ſed ipſo die natali, quo in lucem eduntur, quæ talia ſunt: & primò Regũ, vt *Suleiman*, Solomon interpretatus. *Sultan Scelim*, id eſt, princeps pacis. *Murath begh*, id eſt deſideratus dominator. *Mutſtafa* & ſimilia. Ducum *Pirin*, *Hairadon*, *Hader*, *Ebrahim*. Dominorum humilioris cõditionis, quemadmo dum ſunt *Spahalar*, *Sauſlar*, *Eminler*, *Behram*, *Memmi*, *Mehẽmet*, *Ali*, *Ahmat*, *Tcielebi*, *Paiazith Chatſun*, *Hutſcref*. Cæteris omnibus *Mutſa*, *Ionuz*, *Schendet*, *Perhat*, *Ferro*.

ro. Captiuorum ac ſeruorum maiori ex parte *Seremeth,* quod nomen ſignificat audacem, atq; velocem. Poſtea continuato trium dierum conuiuio, circumciſus ducitur in balneum cum maxima pompa. Quũ redit domum, ducitur per conuiuas, qui parata illi munera offerunt: alij veſtes ſericeas, alij ſcyphos argẽteos, alij pecunias, vel etiam equos. Mulieres quoq; induſia, ſudariola, & alia huiuſcemodi. Iuxta voluntatem & opes vnuſquiſq; conuiuarum donat. Fœminæ non patiuntur circumciſionem, ſed tantummodo iam dicta verba confitentes, *Muſulman* efficiuntur. Si autem ex Chriſtianis quiſpiam ſua ſponte confeſſo Mehemmeto circumcidi ſe patiatur, quod ſæpe contingit, propter grauiſſimum

jugum, & onus tributi, talis ducitur per omnes vicos atque plateas ciuitatis, ſummo cum honore, & gaudio populi ſonantium tympana: ipſi quoq; dantur munuſcula, poſtea immunis efficitur à ſolutione tributi, *Harâcs* eorum lingua appellati. Et cupiditate huius lucri, multi Græci, quos *Vrumlar*, & Albani, quos *Arnautlàr* vocant, circumciduntur. Siquis vi compulſus, vt puta qui Muſulmanum feriret, vel vituperio afficeret, aut Mehemmetum blaſphemaret (quod vidi Epiſcopo cuidam Græcorum ſectæ contigiſſe) circumciditur, illi nihil datur: à tributi tamen ſolutione liber erit, ſicut & cęteri *Muſulmanlar*, id eſt, Circumciſi.

De

De ſacerdotibus eorum.

SAcerdotes verò, illorum lingua *Taliſmanlar* vocati, parum vel nihil differunt à laicis, nec etiam à proceribus cæremoniarum, (quales apud nos ſunt Epiſcopi) nec magna in ipſis doctrina requiritur: ſatis erit ſi Alcoranum, & Muſſaphum nouerint legere. Illi autem qui etiam interpretari ſecundum textum nouerint, peritiſſimi habentur: quoniã non vulgari lingua Turcica, ſed Arabica à Mehemmeto ſunt tradita, quòd nephas eſſe putant, ſi vulgari lingua interpretata deſcriberentur. Eliguntur iſti Pontifices à populo, ſtipendium autem à Rege pro labore accipiũt. Vxores habent, & habitum vt ſeculares. Si ſtipendiũ non ſufficit,

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

propter multitudinē liberorum, mechanica tractant, ac libero etiam homine digna attingunt: præficiuntur ſcholis, aut libros deſcribunt. Apud illos ſanè nullos vidi typographos, ſed chartam optimè parant. Alij alium quæſtum faciunt, vt ſartoris, ſutoris, & ſimilia.

De monachis.

NOn deſunt illis Monachi *Deruiſlar*, vocati, varij quidem, ac inprimis triplicis ordinationis. Primus ordo talis eſt, qui nihil proprij habētes, quaſi nudi incedunt, præter pudenda pellibus ouinis tecta: & tempore frigoris ad cooperiendum dorſum ſimiliter pelle vtuntur: latus, manus, pedes, & caput nullo prorſus tegunt veſtimento. Exigentes

eleemo

eleemoſynam tam à Chriſtianis, quàm à Turcis *Alahiri* petentes, quod ſignificat, propter Deum. Hi deuorata herba *Maſlach* vocata in rabiem aguntur, adeò vt per pectus totum in tranſuerſum vulnus ducant, itidem per brachium vel nullo dolore diſſimulato, & fungum arborum incenſum capiti, pectori, manui ſuperpoſitum non remouēt, donec in cineres reſoluatur. Aliud genus vidi, qui incedunt pertuſa verpa, ſiue mentula, & incluſo anulo æreo ponderis trium librarum, à coitu diſcluſi, ob ſeruandam caſtitatem. Tertium genus rarò egreditur, ſed manent die noctúq; in templis, habentes in angulis templorum tuguriola, ſine calciamētis, veſtimento, diſcooperto capite, nihil geſtantes præ-

ter vnam camiſiam, multis diebus ieiunij orantes, vt Deus ipſis futura reuelet, quos rex Turcarum bellum moturus conſulere ſolet.

De Reuerentia, quam exhibent Machometi traditionibus.

TAntam reuerentiam Turcæ Machometi traditionibus & ſtatutis præſtant, vt non ſolùm Deum (quod noſtris plerumque accidere ſolet) non blaſphemant, imò ſchedam quomodocumque ſcriptam in terra iacentem ſi repererint, erectam, & ſæpius deoſculatam, in rimam aliquam parietis poſitã, obſtruunt. dicunt peccatũ eſſe, ſi litteræ, quibus nomen Dei & lex Machometi deſcribuntur, pedibus conculcen

culcentur. Et nemo audet Chriſtiano, vel alterius fidei ſeu religionis homini vendere Alcoranum, aut alia eorum ſcripta, ne abiecta palpentur pedibus, vel immundis manibus contrectentur: alioquin capitis pœna plecterētur. quare in hac re nobis profectò meliores dici poſſunt.

De Scholis ipſorum.

HAbent quoque loca ad inſtituēdum *Ochumachgirleri* eorum lingua appellata, & ſuos Doctores quos *Hogſialar* vocant, tam maſculos, quàm fœminas, ſeparatim tamen inſtituunt, maſculi maſculos, & fœminæ fœminas, Aſtronomiam, Philoſophiā, Artem poëticam. Inter diſcendum clara voce clamātes ad latus corpora mouent. Muſicam non no-

runt artificialem, ſed fingunt carmina ad præſcriptas regulas, quæ ita ſe habent. Quodlibet carmẽ vndecim debet complecti ſyllabas. Placuit itaque exempli gratia hæc pauca inſerere.

CARMINA AB IPSIS *Bethler* dicta.

Birechen bes on eiledum derdumì
Iarádandan iſtemiſcem iardumì
Terch eiledum ʒahmanumì gurdumì
Ne ileim ienìemeʒum glunglumì.

Sunt enim carmina amatoria, Deæ ipſorum lingua *Aßich* vocatæ, id eſt Deæ amoris, quorum interpretatio hęc eſt de verbo ad verbum,

Birechen, id eſt, ex vna. *bes*, id, eſt, quinque. *on*, id eſt, decem. *eiledum*, id eſt, feci. *derdumì*, id eſt, tribulatione mea.

Iarád

Iardandan, id eſt à creatore. *iſtemiſcem*, id eſt, poſtulaui. *iardumì*, id eſt auxilium.

Terch eiledum, id eſt, neglexi. *Zahmanumì*, id eſt patriæ meæ. *gurdumì*, id eſt viſitationem.

Ne, id eſt, quid. *ileim*, id eſt faciam. *ieniemezum*, id eſt, non poſſum vincere. *gunglumì* id eſt, mentem meam.

De matrimonij contractione.

MAtrimonium eorum lingua *Eulenmech* vocatum, tale eſt. Coëunt nuptiæ ſine juramento; accipiunt planè indotatas, propemodum emere coguntur. contrario (quàm olim apud Romanos) more, vbi gener emi ſolebat, non nurus. Nihil habet ſponſa in corpore cultus vel ornamenti, quod non cogatur à ſoceris

ceris redimere. Diuortium apud illos faciunt improbi mores, vel infœcunditas: cognoſcit de iſtis rebus iudex ipſorum. Inter ſeruos emptos etiam matrimonium permittunt, ſed geniti ex illis vernæ fiunt.

De Peregrinatione illorum.

PEregrini, eorum lingua *Hagſilar* appellati, loca ab ipſis ſancta habita inuiſunt, videlicet *Mecham*, *Medinum*, vt noſtri Hieroſolymam: ibi aiunt Mehemmetum obiiſſe: ſed non minus quæſtus gratia quàm religionis & deuotionis. Ibi viſo calciamento *Tſaroch* vocato, quod inauratum ſolummodo à teſtudine templi pendet, coëmptis ſubtiliſſimis telis, *Chumas* dictis, in patriam regrediuntur magno cum lucro. Et

quum

quum redierint,alij vectát deuotionis gratia aquam in vtribus plateatim, idq; obuijs ſitientibus gratis offerunt: alij rem ſuam agunt,& ſi qui in itinere pereunt quocumque modo, etiam ſi non veniant *Mecham*, nihilominus in peregrinorum numero habétur.

De Miraculis Machometi Mechæ factis, & quæ modernis quoque temporibus aiunt eum facere.

NEſcio miraculáne vel miraculoſas nugas potius dicam quæ ſunt ſcripta in eorũ libro *Mehemmedine* dicto: aiunt enim, quod ſibi etiam perſuaſum habét,quòd quum Mecha extrueretur, Deũ per Machometi preces montibus iuſſiſſe, vt lapides ad ædificandum Mecham quiſq;

adfer-

adferret: quũq; quiſq; montium decimam lapidum attuliſſet, & ex his Mecha extructa, & completa fuiſſet: quidam mons *Araphat dagh* dictus, quum cæteris, ex lõginquioribus partibus veniẽs, tardior eſſet, & Mecham extructam vidiſſet, cognouiſſetq; eius lapidibus opus non eſſe, cœpit flere amarè. Quem quum Machomet flentẽ vidiſſet, cauſamq; eius doloris intellexiſſet, dixit: Eſto bono animo, inquit, & noli triſtari, ſed depone in eo loco illi demonſtrato decimã tuam: & quiſquis ſuper eum lapidem non orauerit, illius peregrinatio inutilis, ingratáque fiet. Et percuſſit Machomet lapidem pede, & eduxit ex illo aquam ad potandum inutilem, impoſuitque illi nomẽ *Abzemzem ſui*, id eſt purificationis

aqua,

aqua,ex qua omnes eorum peregrini in vaſculo ſecum domum deferri ſolent: & dum quiſpiam eorum moritur, veſtimenta,quibus cadauer ab eis inuolui debet,ea aqua aſperguntur in remiſſionem omnium ſcelerũ eorum.

Dicunt etiam, quòd nemo poteſt Mecham venire, quin aduentus eius Machometo ſit cognitus, qui poſtea cuſtodibus (qui ſunt omnes eunuchi)per eũ reuelatur: & ſi talis *Hagij*, id eſt peregrinus raptor fuerit aut ſceleratus, ſeu Chriſtianus, vel alterius regionis homo, dicti cuſtodes prohibent illi Mecham ingreſſum. Cæterùm cadauer eius ibi non eſt, vt quidam aiunt, ſed forma imaginis in muro templi, perſona Machometi impreſſa: illam deoſculantur,& ita domum redeunt.

talia enim ſibi mendacia loco miraculorum illi infideles per Machometum habent perſuaſa: & multo magis ridiculoſa, quæ profectò pudet me hîc adferre. Velim tamen vt generoſus lector interrogaret aliquem Turcarum, ſi ita ſeſe res habeant: tunc affirmabit Peregrinum meram veritatem narrare.

De Eleemoſyna eorum.

HAbēt xenodochia *Imareth* appellata, ex teſtamēto Regum condita, vbi datur cibus pauperibus atque peregrinis, ſed alibi alius. Sunt qui dant oryzam *Pirincls Tſorbà* dictum cum carnibus: alibi *Boghdai as*, qui fit ex tritico, pro obſonio: additur panis ſatis magnus: potus quem præbent, eſt aqua. Cæterùm pernoctandi

ctandi ibi aut dormiendi locus nulli conceditur, ſed habẽt alium locum pernoctandi publicũ *Charuatſanrie*, vbi gratis recipiuntur hoſpitio: non habent tamen lectos: ſed in fœno vel ſtramine ſub tecto dormiunt.

De Victimis eorum.

IMmolant etiam victimas, ſed plerũque votiuas, *Chorban* tam Turcica quàm Arabica linguis

vocatas,in morbo enim aut periculo ouem vel bouem pro cuiuſque opulentia in certis locis ſe ſacrificaturos promittunt,voti dein de victima non cōburitur in holocauſtum, vt Iudæis mos eſt,ſed mactato animali, cutis,caput,pedes, & quarta pars carnis ſacerdoti præbetur,altera deinde pars datur pauperibus, tertia vicinis. Cæteras reliquias ipſi victimatores ſibi, & comitibus parant ad veſcendum, neque tenetur voto, ſi è morbo vel periculo erepti nō fuerint. Omnia enim illorum conditionalia ſunt, dabo ſi dederis. Similis etiam apud Græcos & Armenios,& cæteras nationes Aſiaticas Chriſtianæ religionis cultus obſeruatur.

De Legatis & Teſtamentis.

SI quis ex Muſulmanis moriens teſtamentum condere conſtituit, talia ferme legata fiunt, adhibitis amicis & vicinis: vt aut riuos deducere ex longinquis partibus ante aliquod hoſpitale, aut templum, ſiue in locum aridum, qui frequentatur ab hominibus *Hairitsì*, id eſt, pietatis gratia, & *Gſianitsì*, id eſt pro anima. Alij captiuos, & emptitios ſeruos legãt liberos faciẽdos. Mulierculæ enim (vt hoc genus præ cęteris ſuperſtitioſum eſt) legãt pecuniam militibus, pro certa cæde Chriſtianorum. Id putant magnò ad ſalutem ſuæ ipſarum animæ prodeſſe. Reges verò templa, hoſpitalia, extruenda conſtituunt, & alij ſi qui ſunt potentes.

De Cæremonia defunctorum.

VBi quis moritur ex Muſulmãlaris maſculus, tunc maſculi funus curant: ſi fœmina fœminæ. Abluunt cadauer, ac nitidiſſimis linteis induũt, poſtea efferunt extra vrbem in locum aliquem: nephas enim eſt in templis ſepelire. Procedunt cæroferarij cum candelis Monachi illorum, ſubſequuntur ſacerdotes cantillantes interim, donec ad ſepulturæ locum perueniãt. Quòd ſi pauper fuerit ille defunctus, pro laboribus religioſorum plateatim collectæ pecuniæ ſolent illis offerri.

De Aedificio Sepulcri Tulbe *dicto.*

COnditorio ſuperædificatur (vt puta Regio) tẽplum, ipſi enim

enim reges in vrbe ſepeliuntur: Diuitum & pauperum inſtar altaris in eam altitudinem, vt beſtiæ inſultare, aut locum conſpurcare non queat. Sæpius eò cum luctu redeunt,& inferias ciborum monumento ſuperponũt,panes,carnes, caſeum, oua,lac:nouendialis cœna,more Ethnicorum, pro anima defuncti deuoratur à pauperibus, aut auibus cæli, & formicis. Dicunt enim æquè gratum eſſe Deo, offerri eleemoſynam tam brutis egentibus quàm hominibus, quum ob amorem Dei offertur. Multos vidi, qui auiculas recluſas, data pecunia valoris auiculæ, euolare iuſſerint, alios panem piſcibus in flumen proiicere amore Dei, dicentes ſe pro tali pietate erga egentes mercedem ampliſſimam à Deo conſequuturos.

DE MILITIA EORVM.

HAbent omnes vnum Regẽ, qui illorum vocabulo *Hũther Othmã lardan Sahitſultan Suleiman:* modernus ita appellatur ab eis, id eſt, Imperator ex Othomanis Sahì princeps Solomon, qui nunc habet filium primogenitum viginti (vel circiter) triũ annorũ *Mutſtafa* vocatum, excellentẽ ſuos anteceſſores tyrannide atque crudelitate, ſæpe inſidiantem patri, vt ſi quomodo poſſet illum occidere, ob libidinem dominij. Habet Rex ſub ſe duos duces ſiue ſatrapas *Tſangiach Beglen* vocatos, Europæum & Aſiaticũ, quibus ſubſunt præſides

min

minores *Timargilar* dicti, quorum imperiis parent milites ordinarij, qui ſi ceſſant dum ad expeditionem euocãtur, ſuſpendio pœnas luunt. *Baſſalar*, qui interpretantur capita, plures ſunt: ij propter conſilium ſemper Regem comitantur. *Sulihtarlar* quoq;, qui ſunt ſtipatores corporis illius, ſemper poſt tergum eius ſuccedere ſolẽt, vnà cum *Capugtſibegler*, id eſt cubiculariis, *Iazigtſibegler*, id eſt, cãcellariis, *Eminler*, id eſt, tributi exactoribus, videlicet puerorum, & pecuniarum, *Spahalar*, id eſt, leuis armaturæ militibus equeſtribus, multis *Vlachlaris*, id eſt, nuntiis: & aliis huiuſmodi continuè aulam ſequentibus.

De Conditione Procerum.

NVllus ex Satrapis poſſidet prouinciam aut ciuitatem aliquam iure hæreditario, quam poſt obitum liberis vel ſuis ſucceſſoribus poſſit relinquere ſine conſenſu ſui regis. Sed ſi aliquis Ducum, vel Principũ certas poſſeſſiones cupit habere, id illi conceditur hac conditione: Initur ratio pretij, & redituum illarum poſſeſſionum. Cognoſcit & Turca quot milites ali annuo illo cenſu poſſint: tunc ſatrapa ille cogitur habere illum numerum militum ſemper promptũ ad omnia imperata, alioqui capite plectitur: Nihilq; eum à belli comitatu poteſt excuſare, quàm ſola aduerſa valetudo. Et ſi quando Turcæ placuerit eum priuare tali beneficio,

ficio, in eius eſt libertate: ſi autem non deponitur, ſuum eſt vſque ad mortem. Poſt obitum, ſi ſucceſſores defuncti pactū obſeruare voluerint, admittūtur: ſin ſecus, aliis prouidetur. Si aliquando aliquis iſtorum procerum cum rege loquitur, oculos humi defigit, non audens illius vultum contueri.

De Baſſis, quos Conſiliarios, ſeu Cancellarios, aut potius Secretarios poſſumus intelligere.

OMnes Baſſæ plerūque fiunt eunuchi (prout mihi narratum eſt quum eſſem mācipium cuiuſdam Conſtātinopolitani ſatrapæ) qui ſunt cæteris eius proceribus, exceptis Sangiachis, potiores apud Turcam, & omnes ferè ex raptis Chriſtianorum filiis

in eam dignitatem prouehuntur. Nullus tamen eorum etiam ſi habeat filiam Turcæ in vxorem, vt Hruſtan Baſſa habet, donatur caſtello, pago, ſeu villa, quod hæreditario iure poſſideat: ſed ſi in aliquam dignitatem effertur, illam vel ad mortem, vel donec Turcæ placet, habet.

De obedientia quam Turcæ ſuo Regi præſtare coguntur.

NEmo neque ex Ienitſeris, vel proceribus armatus, vel gladio accinctus, habet licentiam per ciuitatem incedere, niſi quum Turca venandi aut orandi gratia palatium egreditur: & ſi qui ſunt cuſtodes ciuitatis aut officiales, baculos geſtant: qui vbi litigantes, vel alteri iniuriam ſeu calumniam inferētes reperiunt, fuſtibus

bus eos puniunt. Neque quiſpiam, illi loquens, audet eius faciem intueri, ſed in terram procidens deoſculatis pedibus eius, fixis in terram oculis ſibi loquitur. Et dum veredarios cum literis ſuis ad aliquos rectores prouinciarum mittit, quorum equi in itinere vbi defatigati, & veloci curſu laſſi fuerint, facultatem habet veredarius quoſcũque in via repererit, equis deiicere: qui ſi in itinere neminem offendit, ad ciuitates, vel pagos diuertit, *Cadiam* id eſt, iudicem aggreditur, qui, ſi illi equum non inuenerit, ante oſtium domus ſuæ ſuſpenditur, & hanc ob cauſam pauci equis, ſed aſinis vtuntur. Et quum talis Nuntius ad eos, ad quos miſſus eſt, peruenerit, à quibus honorificè exceptus, literis eorum Regis

magna

magna cum humilitate acceptis, & deoſculatis, mãdatis eius mira celeritate exequutis, dimittitur. Nemo ibi princeps qui illi cõtradicat, nulla Prouincia vel Ciuitas (vt fit apud nos) quę rebellet, nullus demum qui illum non timeat.

Quo pacto Turcæ vires diminuuntur.

TVrcarũ Imperator ex æquo omnes Prouincias ſuis Proceribus, ea tamen conditione diſtribuit, vt eius Prouinciæ reditibus miles continuè tam tempore pacis quàm belli alatur: nunquã vires occiſo milite amittit, niſi amittat & prouinciam. Exempli gratia, ſi Imperator Turcarum nunc habeat quadringentos milites, quorum centum Hunga-

riæ prouentibus ſuſtẽtentur, ibi amiſſa Hungaria amittit centum milites: ſi verò nullá amittit Prouinciam, & totum amiſerit militem, nihil amiſit: quia in eorum loca, etiam ſi plures cupit, inueniri facilè poſſũt: non ſecus quàm apud nos beneficia Eccleſiaſtica, vel alia officia vacantia, facilè poſſeſſorem inueniunt.

De Conditione Chazilariorum.

Milites *Chazilar* vocati, ſtrenui, & in re militari miro modo exercitati, qui in primo congreſſu lanceas frangunt cum aduerſariis ſuis, nulla prorſus armatura, præterquam clypeo, haſta, framea vtentes more noſtratum, vt puta lorica, galea, ſed fractis haſtis, euaginata framea, clypeo ſeſe defendentes, viriliter pugnant,

gnant, ſemper capiti, manui aduerſariorum inſidiantes, aduerſarios totis viribus extinguere nitentes. Punctura autem gladij, hoſtem, vel equũ ferire, non laudi, ſed ignominiæ ducitur apud eos. Hi omnem vitam, & ſalutem in protectione Fortunę Deę, ipſorum lingua *Naſſup*, ſiue *Ctſutarà* dicta, habentes, cuius apud omnes prouerbiũ iſtud celebratiſſimum eſt: *Ia{z}ilan Gelur Baſſina*, quod ita poteſt interpretari lingua Latina, *Ia{z}ilan*, id eſt ſcripura: *Gelur*, id eſt, veniet: *Baſſina* id eſt, capiti, quaſi dicerent, quicquid die natiuitatis vniuſcuiuſuis Fortuna Dea capiti inſcripſit, id euitare impoſſibile erit, etiam ſi latitauerit in arce inexpugnabili. Horum enim geſta carmine in hiſtoriis deſcripta, ab omnibus recitan-

tur,

tur, vt & cęteri eadē audacia(honoris & laudis ſtudio exciti)fortiter & intrepidè hoſtē aggrediantur. Cęterùm pro qualibet victoria taliū, ſtipendia duplicantur; ita quòd omnes prædicti equeſtres debent regem ſequi, inſtructi his armis, lácea, framea, ſagittis, clauā ferrea: alij habēt clypeos, alij non, & ſemper accipiunt ſtipendium, tam tempore pacis, quàm belli.

De Ordine peditum.

PRimus ordo peditum eſt *Solachlarum*, id eſt, ſagittariorum: tales vtūntur arcu, ſagittis, frameis: differunt pileis à Ienitſeris. Secundus ordo eſt Ienitſerorum, illi etiam habent arma ſimilia Tſolachlarum: pro arcu tamen & ſagittis harcabuſo vtuntur, & vna

vna ſecuri. Tales omnes collecti à Chriſtianis ibi degentibus ſub tributo, vi abrepti circumciſi, in loco *Tſarai* dicto, educati, contra Chriſtianos pugnant ſtrenuiſſimè, & habent ſatis exigua ſtipendia victui: videlicet alius quatuor, alius quinque vel ſex nummos *Ahtsè* vocatos, qui ſexaginta Coronatum conficiunt: & hi ſub pœna vitæ non poſſunt equitare, niſi ægrotent. Reperiuntur etiam ex filiis Turcarum facti Ienitſeri quamplurimi. Tertius ordo peditum Azaplarum eſt, quorum finito bello finitur & ſtipendium: & ſunt omnes filij Turcarum. Tales vtũtur longiori haſta, framea, pileos habent rubros, vel alterius coloris ex panno, cum quatuor angulis corniculatis, *Tachia* dictis, & differunt à Ienitſeris & Solach

Solachlaris veſtitu atq; armatura: tales perfodiunt hoſtium equos in bello. Deinde aliud genus peditum ex Vualahia ſectæ Græcorum, *Voinichlar* vocati: hi nihil aliud habent ſtipendij à Turca, quàm quòd immunes ſunt à tributi ſolutione, & decimis. Tales tenentur otioſos equos Regis Turcarum propriis ſumptibus alendo, curámq; illorum gerendo, ducere tempore belli.

De Tentorijs Regis Turcarum.

QVum Cõſtantinopolim relinquẽs Turcarum Rex ad bellum proficiſcitur, duo vſurpans tentoria, cognomento *Sätorlar*, quũ hodie alterum pro eo tenditur, alterum ad proximam mãſionem figitur, vt ibi poſtero die recipiatur. Magnitudo taber-

naculi tanta eſt, vt procul viſentibus vrbs videatur: in proximo caſtrametantur Principes, & ambiunt Regis ſui tabernaculum: deinde Equites, qui vel ſinguli, vel terni tentoriũ habent. Etiam pedites habent propria tabernacula, id enim ex diſciplina habẽt, ne quis ſub dio cubet. Ituro exercitui ſtratores viam faciunt, hinc inde collocãtes aceruos lapidum, vel ſtrues lignorum, ad indicium viæ, adeò vt ne in tenebris quidem facilè erretur. Mouẽt ſe media nocte, & vſque meridiem ſequentis diei in agmine ſunt. Inter equitandum Rex in medio duorum Baſſalarum cum illo colloquentium incedit, quos præcedunt aliquot Ienitſerorum ordinis milites in equis, ferentes candelas ardentes; & hoc fit tempore

noctis obſcuro. Deinde *Tſauſlar*, id eſt, Capitanei, clauas habentes ferreas, vndique cuſpidatas, pellunt homines à conſpectu Regis, ad iactum, vel curſum ſagittæ, ibi *Sulihtarlarum*, id eſt, ſtipatorum copia, inter quos currus cynædis pleni, in vſum Turcæ, & Procerum. Subſequuntur & præcedunt iam dicti Duces cum maximo milite equitum, & peditum, & diuerſæ conditionis hominum, alij habentes ſtipendia, alij quæſtus gratia & lucri, maſculi tantùm, nullas ſecum ducentes mulieres.

De Vectura Animalium.

DEinde ſequitur multitudo camelorũ, mulorum, equorum (interdum ſolent & Elephantes eorum lingua *Phil* dictos, deducere) portantes victualia, ten-

toria, & ſimilia militi neceſſaria. Et vbi figitur tentorium Turcæ, ibi iam ſingula ſuo ordine tanquàm in vrbe parati debent. Ibi locus Sartorum, Piſtorum, Macellariorũ: alij parant epulas carnium omnium generum: qui ſi non potuerint habere carnes recentes, tunc exponunt ea quæ ab animalibus vehuntur, videlicet, panes bis coctos, carnes ſiccas, *Paſtarma* dictas, caſeum, lac coagulatum. Sunt enim patientiſſimi famis, ſitis, frigoris. Rarò hoſpitantur in vrbibus, ſed in agris ſub tentoriis, circa fœnilia & riuos, maiorem gerentes curã animalium, quàm ſui ipſorũ, paruo & ſatis vili cibo contenti, videlicet, dicto lacte coagulato aqua temperato, & immiſſo pane, vel recenti, vel bis cocto, ſerui paritérque

terq; domini. Ibi ſilentium tempore noctis magnum, adeo vt captiuos fugientes negligant, ne clamor excitetur, ob pœnam iniunctam: ſed quum vadunt cubitum, & quum ſurgunt ad proficiſcendum, omnes alta voce clamant hæc verba, ter repetentes, *Allah Allah Allahu*, id eſt, O Deus, ter repetitum.

De Iuſtitia quæ exercetur in bello.

TAnta ſeueritas diſciplinæ fit in bello, vt nemo militũ auſit aliquid iniuſtè rapere, alioquin ſine miſericordia puniretur: habentur enim inter eos ordinarij cuſtodes, ſiue defenſores earum rerum quæ in via occurrunt militi, vt pueros octo, vel decem annorum portantes vena-

les panes, oua, fructus, auenam, & ſimilia. Tenentur quoq; defendere dicti pręfecti hortos fructuũ circa viam ſitos, adeò vt nec ipſi audeant vnum pomum, vel huiuſmodi ſimile, ſine licentia poſſidentis carpere, alioquin & tales capitis pœnã luerẽt. Quum eſſem in exercitu Turcæ in expeditione contra Perſas, vidi Tſpahiam vnà cum equo & miniſtro decollari, quòd ſolutus equus arua cuiuſdam ingreſſus fuerat.

De Feſto celebrando ob victoriam Turcæ.

QVum renũtiatum fuerit de victoria, in omnem lętitiã ſeſe effundunt ciuitates. Noctu autem ſub primam facem, auſpicantur triumphalem iſtam feſtiuitatem, funalia, cereæ tedæ, faces,

ces, vbique diſponuntur: ſtragulis;aulæis, veſtibus holoſericis ædes velantur,& via qua intraturus eſt Imperator Turcarũ. Triũphum autem verũ reportat Conſtantinopolim, vbi continuè reſidet, ſi non agit bellum in aliquas regiones. Legibus tamen tenetur tribus annis elapſis ipſemet ſuſcipere expeditionem in regiones Chriſtianorum,pro amplificatione regni,vel defenſione.

De Venatione eorum.

NVlla natio ſub Sole tantum gaudet Venatione, quantum Turcica. Penetrant enim inſequẽdo feras loca aſpera & montuoſa in equis, capientes diuerſa animalia; & ſi animal extinctum a canibus ſuffocatum fuerit, illo non veſcuntur neque ipſi,ſed nec

Chriſtiani inhabitantes illas regiones. Et ſi caſu occidũt aprum, dant illum Chriſtianis illarum regionum, quia Muſulmanis prohibitum eſt veſci porcorum carnibus.

DE OPERARIIS ET AGRICOLIS.

RVſtici per ſeruos ſuos agros colunt, qui decimam depẽdunt ſuo Imperatori. Opifices verò artibus mechanicis ſe ſuſtinent. Qui otiũ colunt, fame contabeſcunt. Mercaturam quoque ſtrenuè exercent. Aſiam minorem, quam nunc Natoliam vocant, Arabiam, Ægyptum peragrant, ad Venetos ſeſe conferunt.

Balnea in ſingulis ciuitatibus habent, vbi ſolenni more, bis vel ter ſe lauant. Si reddunt vrinam, mutonem, ſiue mentulam lauant. Si ventrem ſoluunt, podicem abluunt: idem fit à mulieribus, quos ſequuntur ſerui, vas aquæ plénũm geſtantes, maſculum maſculus, & fœminam ancilla. Et quum exeunt lauatum, mulieres vngunt ſe quodã genere vnguenti, quod poſt mediam horam pilos cadere facit, viri ipſimet radunt mutones, nec quouis modo ſinunt creſcere pilos, ſed ſingulis menſibus bis vel ter ita faciunt, tam maſculi quàm fœminæ: & maximè quum templa frequentãt, alioquin igni bus (vt violatores ſacri loci) traderentur. Habent etiam diuerſos artifices, vt ſartores, ſutores, auri, argenti, & omnis generis metalli

fabros, ſimiliter carpentarios, pictores, lapicidas, ſed non tam ſub tilis & præſtantis ingenij, vt in iſtis partibus noſtris.

De Iuſtitia apud Ciues.

IVdicem omnes habent eundem, tam Chriſtiani, quàm Turcæ, (ex Muſulmanis tamen) vnum electũ, qui ex æquo omnibus jusminiſtrare tenetur. Si quis occidit, ipſe quoq; mortẽ ſubire debet. Si quis furatur; aut violenter rapiat, ſuſpenditur: Vt contigit Ienitſeró cuidam, qui mulierculæ cujuſdam portantis in forũ venale lac ebiberat, non ſoluendo pretium, quum accuſatus coram Iudice negaret factum, pedibus ſurſum ſuſpenſus, chordáq; per mediũ ligatus, lac ſtatim euomuit, atque ilico iudicio ſtrangulatus.

latus. Hoc me præſente in Damaſco contigit, quũ ex Armenia Hieroſolymam proficiſcerer. Si aliquis adulterium cõmiſerit, maſculus in carcerem cõiectus, poſt aliquot menſes pecunia redimitur: & mulier, videlicet adulterata, ſuper aſinam vicatim & plateatim ducitur, flagris cęditur denudata, & lapidatur viſcera bouis in collo habens.

De Agricultura.

TAm Chriſtiani, quàm Muſulmani, agros, vineas, & paſcua colunt, habentes frumentum ſimile noſtrarum regionum, tritici, milij, hordei, auenæ, ſiliginis, fabarum, & omnium generũ legumina: inſuper oryzam in abundantia, lini, bombacis, plus quàm hæ regiones. Vineta quoq;

vtraque

vtraque gens poſſidet, fructu eius variè vtentes. Chriſtiani vinum conficiunt, & Turcæ mel eorum lingua *Pechmez* vocatũ, vuas paſſas quaſdam ita medicantur, vt ſemper & viſu, & guſtu recentes appareant, has *Vſum Turſsi* vocant. De fructibus in magna copia habent. Ibi peponum, melonum, cucumerum, ſuo tempore horti & agri repleti. Ibi nuces, poma, pira, mala punica, nuces caſtaneæ, ficus, ceraſa, poma narranza & alia id genus vili pretio, ſed nõ in omni regno. Sunt etiam loca, vt paſſim in Cappadocia & Armenia minori, vbi nihil horum (propter validũ frigus) poſſũt habere.

De diuerſitate Animalium.

HAbẽt opiliones *Sobanlar* appellatos: hi ſemper in ſolitudine degunt, & ad pabulũ ſingulis

gulis ferè menſibus ſedes mutãt, nullas prorſus domos, vel poſſeſſiones. præter tentoria, & greges armentorum poſſidentes. ſed paſcunt camelos, mulos, equos, boues, oues, & hœdos: conficiunt caſeum, butyrum: tondent lanam, inde faciunt penulas *Ghepenech* appellatas, tapetia: ea vendunt, & inde emunt frumentum, ad victum ſuæ familiæ. Omnes prædicti dependunt decimas Regi Turcarum, de omnibus quolibet anno creatis animalibus. Inſuper Chriſtiani ſub tributo viuentes, coguntur dare tributum, videlicet, de quolibet maſculo vnum coronatum, &, quod eſt crudeliſſimum, etiã filios omnes vxores non habentes, vi abripiũt, ſingulis quinque annis perluſtrantes domos eorum.

De Aedificijs domorum.

IN ædibus non multa magnificentia, pleræque lateritio opere conſtant, duplici ex materia: ſunt enim lateres, alij fornacibus, alij ſole excocti: Tecta cuneatim coeunt, quemadmodum hîc: & hoc in tota Europa: ſed in Natolia tecta plana ſunt in modum tabulati, ſine vllo faſtigio: ſciphbones, & canales aquæ pluuiam demittunt, quæ ad illos per Cylindrum deuoluitur.

De Veſtimentis eorum.

CVltus illis ex materia lanæ, lini, & ſerici, ſatis magnificus. Veſte *Chautan* vocata vtuntur, ſtricta, lacinioſa, & vſq; ad talos prolixa: brachas noſtras deteſtantur, vt nimium pudenda ex-

primentes. Induſia *Gumlech* dicta.ſudariola violaceo colore tingunt. caput illis aggeſtu pepli in turrim ædificatur, & in pyramidem turbinatur, & talis pileus *Tulbent* ſiue *Salma* eorum lingua vocatur. Mulieres diuitum velata facie incedunt, numquam alienis viris vultum aperiunt, numquam forum frequentant. Calciamenta *Babucs* vel *Cſiſme* dicta, tam virorum quàm mulierum, in ſolo ſoppactum habent, vt diutius illis vti poſſint.

De Cibarijs illorum.

VTuntur & ipſi quoq; non peſſimo pane *Echmech* dicto, nigro & albo, quemadmodum & noſtrates, ſed illi ſpargunt quoddam genus ſeminis *Suſſam* vocatum ſuper recentem panem, poſtea

poſtea coquitur, quod tribuit magnam ſuauitatem manducantibus, quo nuſquam vtuntur noſtri, prætérquã in Hiſpania paſſim in quibuſdã locis, videlicet in regno Granatæ, & circa Ciuiliam. In eduliis illis multiplex ars, & varia cõditura: cibus verò maximè ſolennis eſt, puls ex oryza, ita addenſata, vt partes inde manibus decerpantur. Piſcium mira abſtinentia. Carnibus omnibus vtuntur præter porcinis. Nullæ ibi tabernæ hoſpitiis deſignatæ, aut publica diuerſoria, quemadmodum apud noſtrates, tamen in plateis diuerſa venduntur cibaria, & alia huiuſmodi ad victum neceſſaria.

De Potu illorum.

TRiplex illis potus: Primus ex ſuccaro, ab illis *Secher* vocato,

cato, aut melle diluto aqua, *Tſerbeth* appellatur is potus. Secũdus ex vuis paſſis detractis acinis in aqua decoctis, additur deĩde aqua roſacea, & aliquantulũ veri mellis, &hic potus *Hoſſaph* vocatur, & venditur vbique locorum in Turcia, eſt enim dulcis & inflat ventrem. Tertius fit ex illo defruto *Pechmez* appellato, quod ex muſto factũ, ſpeciẽ mellis præ ſe fert guſtu & viſu: diluitur enim aqua, & datur ſeruis ad bibendum.

De modo ſedendi, & comedendi.

QVum manducandũ eſt, ſubiiciunt ſtoreas *Hactſer* vocatas, deinde inſternunt tapetia, aut puluinaria. Alij in nuda humo diſcumbunt. Menſa illorum

Zſophra dicta, ex corio fit, & explicatur, & contrahitur, vt marſupium. Non aſſident noſtrorum more, nec diſcumbunt veterum ritu, vt cubito innitantur, ſed decuſſatim pedibus inter ſe complicatis more ſartorũ: antequàm cibum ſumant oratio præmittitur. Raptim comedunt, & magno ſilentio, interim omnes vxores in abdito tenẽt: ſerui verò poſt duodecimum annum, non permittuntur domum, vbi mulieres ſũt, ingredi, ſed infra duodecimum annum pueri ingrediẽtes, & egredientes deferunt maioribus neceſſaria, qui in alia domo ſegregati procul habitant. Captiuæ verò non habent licentiam egrediendi foras, niſi cum mulieribus Turcarum quum vadunt in balnea lauacum, vel aliò extra vrbem recrea-

tionis

rionis cauſa in hortos & vineas (quod ſępe facere ſolent) ſed ſemper in domibus latitantes operantur, nec permittitur illis cum captiuis ſeruis conuerſari, prout ſuo loco, videlicet in ſequenti capitulo de Afflictione captiuorum legentes, latiùs intelligere poterunt.

*

SALVTATIO TVRCARVM, PERSARVM, & Arabum, hæc eſt.

Sellam	*aliech*	*Tſultanum.*
Pax	tibi	Princeps.
Sellam	*aliech*	*Baba.*
Pax	tibi	Pater.
Sellam	*aliech*	*Ana.*
Pax	tibi	Mater, &c.

Ita & alios ſeriatim ſecundùm dignitatem perſonæ ſalutare licebit.

RESPONSIO EORVM.

Alechmi	*Sellam*	*Rahmatullah*

Et tibi quoq; pacem donet miſericors Deus.

Berechyat	*tſeudignum.*
Benedictionem	amice mi.

DIAL

DIALOGVS INTERrogationum & reſponſionum Turcæ cum Chriſtiano. Et primò Turca ad Chriſtianum hoc modo:

Handa gidertſen bre Giaur?
Quò vadis, ô Chriſtiane?

RESPONSIO CHRIſtiani.

Stambola, giderum
Conſtantinopolim verſus pergo
Tſultanum. Princeps.

TVRCA.

Ne iſſum var bu memleketten?
Quid negotij habes in his regionibus?

CHRISTIANVS.

Bezergenlik ederum, Affendi.
Mercaturam exerceo, Domine.
vel, *Maſlahatom var anadolda.*
Mihi negotium eſt in Aſia.

TVRCA.

Ne habar ſcizum girlerden?
Quid noui fertur in veſtris partibus?

CHRISTIANVS.

Hits neſte bilmezom tſaa dimege.
Neſcio quid noui ſcire cupis, vt dicam tibi.

TVRCA.

Gioldaſſum varmi tſenumle?
Eſt ne tibi comes?

CHRISTIANVS.

Ioch, Ialanuz gheldum
Non, ſed ſolus veni.

TVRCA.

Benumle gelutmitſun?
Mecum placet ne venire?

CHRISTIANVS.

Irachmider tſenum iataghom?
Eſt ne procul tuum hoſpitium?

TVRCA.

Iachender bundan guſtereim tſaa.
Prope eſt, hinc oſtendam tibi.

CHRISTIANVS.

Gel ghuſteriuere Allaha tſeuertſon,
Veni oſtende, ſi Deum amas.

TVRCA.

Kalch iochari tur bonda.
Erige te ſurſum, ſta hîc.

CHRISTIANVS.

Hanghi daraſtan der bilmezum
In qua parte eſt, neſcio.

TVRCA.

Tſag eline bacha ghun doghutſine.
Ad dexteram reſpice ad orientē.

CHRISTIANVS.

Bir buch evv atſarghibi
Vna alta domus tanquā caſtellum
gurunur, omider?
apparet, illúd ne eſt?

TVRCA.

Gerſekſon oder, iaken deghilmi?
Verus es, illud eſt, propè nónne eſt?

VALEDICTIO.

CHRISTIANVS.

Allaha tſmarladoch tſeni
Deo commendo te,
Ben oraa gitmezom.
Ego illac non ibo.

TVRCA.

Bre nedẽ korkartsõ? nitcie gelmetsõ?
He, quem times? quare nõ venis?

CHRISTIANVS.

Benum iolum oraa deghelder.
Meum iter illac non eſt.

TVRCA.

Vargeth tſagloga eier ghelmeſon.
I bonis auibus, ſi non vis venire.

CHRIS

CHRISTIANVS.

Gegſien hair oltſon.
Nox fauſta tibi ſit.

TVRCA.

Aghbate hair oltſon.
Et tibi fœlicior.
Ben kurtuldom. tſochſuccur
Ego liberatus ſum, ſumma laus
Allaha. Deo.

Hæc pauca Turcicæ linguæ vocabula tibi, non neceſſitatis, ſed delectationis gratia, generoſe lector, adiunxi: vt ſcias quàm ſint craſſa atque barbara. Faxit Deus Opt. Max. vt illis noſtra magis, quàm nobis eorum, ſint neceſſaria.
Vale.

IOAN. GOT. CHRISTIANO LECTORI.

*

Afflictum à Turcis vis Chriſtum noſcere, Lector?
Membra libro hoc Chriſti dilaniata leges.
Chriſtiadum vt manibus manicas, funesq; lacertis,
Et collo iniiciat vincula Turca ferox,
Vt pecudis ritu hos vendat, (ſi fortè quis æger
Occidat, ille feris obuia præda iacet:)
Vt profugi trabibus nãtes mergãtur in vndis
Paſſim, bis captos vt mala dira premant.
Fiat & vt Chriſti myſtes agitator aſelli,
Lignum vendat, oues paſcat, aretq; ſolum.
Vt Mahumetæo iuuenesq; ſenesq; tyranno
Annua dependant lege tributa pari.
Vt doleat mater coram ſua pignora cernens
Seruitio abduci, Rex Solymanne, tuo.
Deniq; tormenta inuenies hoc ſcripta libello
Horrida, Chriſtiadum quæ pia turba luat.

DE AFFLICTIONE tam captiuorum quàm ſub tributo viuentium Chriſtianorum. CAP. II.

Quomodo Chriſtiani in bello à Turcis capti diſtrahuntur.

SVSCIPIENTI Turcarum imperatori aduerſus Chriſtianos expeditionẽ, inter reliquos mercatores ſemper comes eſt ingens turba mangonum, & laniſtarũ, camelis inſidentium: hi in ſpem mancipiorum longiſſimas catenas ſecum deferunt, in quibus facilè quinquageni aut ſexageni

geni per ſeriem colligãtur. Iidem quoſcumque nõ abſumit hoſtilis gladius, à prædatoribus emunt: quod illis ea lege permiſſũ eſt, ſi principi decimas mancipiorũ pręſtent, reliquos ipſis vel in ſuum vſum, vel ad nũdinationẽ detinere fas eſt, nec vlla apud illos vberior aut frequẽtior mercatura, vt & olim apud Romanos fuit, qui merces nullo vitio emptas, & in quibus euictio timeri nõ debuit, res mancipi appellabant.

Quibus rebus Turcarum Imperator ſuos captiuos deſtinet.

SEnes & vtriuſque ſexus iuuẽtutem, quæ illi decimarum nomine obtigit, ita diſcernit, vt grandiorem ætatem ad agriculturam vendat, qui tamen rariſſimè

capiun

capiuntur:rarò enim eis parcunt, quos ætas multorum annorum parū vendibiles fecit. Puellas verò & iuuenes ad certum locum relegāt, qui ipſorum lingua *Saraì* vocatur, vt ibi certis artibus inſtruantur, quò illis in poſterum commodiùs vtantur. ac primum id agitur, vt, abnegata Chriſtiana fide circumcidantur. Iámque eorum cæremoniis initiati, diligenter pēſitatis per Phyſiognomiam lineamētis corporis, pro cuiuſq; indole, vel ad leges eius gentis diſcendas, vel ad militiam deſtinantur, ſi maior vis corporis quàm ingenij appareat: danturq́; in ſtipendium quotidianum duo vel tres *Ahcſe* nummi, quos *Aſpras* vocant, qui ſexaginta faciunt vnum coronatum: id ad cibarium & veſtiarium ſufficere arbitrantur,

tur, donec in expeditionē ſit abeundum. Rudimentis militiæ ita imbuuntur: primùm pro teneritudine virium datur leuior arcus, mox creſcente robore,& peritia, grandior ac grauior, donec bello ſit idoneus. Adeſt magiſter ſeueriſſimus exactor quotidiani exercitij: quotieſcūq; à ſcopis errant, toties flagris cæduntur: atque iſti aſcribūtur ordini *Solaclarorum*, id eſt, ſagittariorum. Alij in hoc erudiuntur, vt Ienitſeris cooptentur: iſti quoque ſuos præceptores habent, qui illos ad quotidianam batuationem cogūt. bini inter ſe baculis decertant. Reliqui, proh nefas, in quibus maior gratia formæ, ita abſcinduntur, vt nihil virile in toto corpore appareat, grauiſſimo cū diſcrimine vitæ: quod ſi euadant, non in aliud ſunt inco

lumes,

lumes, quàm in obſequiū ſceleratiſſimæ libidinis: mox ſeneſcente pulchritudine, ad officia eunuchorum, vt matronas ſeruēt, deputantur, aut cuſtodiēdis equis & mulis, aut culinæ miniſteriis addicūtur.

Quomodo agatur cum puellis, & reliquis mulieribus.

QVæ luculentæ pulchritudinis ſunt, eliguntur in concubinas: mediocres dantur matronis ad officia pediſſequarum, inter quæ adeò ſunt nonnulla fœda miniſteria, vt honeſtè dici nō queant: coguntur enim illas ſequi cum vaſculo aquæ, quando ad exonerandum aluum, & perpurgandum eas partes egrediuntur. Aliæ ancillaribus operibus, vt textrinæ, mancipantur. Nullis ex omnib

omnibus liberum eſt vel Chriſtianã fidem reſeruare, aut ſpem libertatis quàm diu viuit, concipere.

Quomodo reliqui Turcæ cum mancipijs agant.

HActenus quid Imperator Turcarum agat, diximus: nunc quid priuati iſti, quum primùm nouitios adepti ſunt, omnibus minis, promiſſis, blanditiis agunt,

agunt, vt recens mancipium circumciſionem admittat: id vbi fecerit, humanius aliquanto tractatur, cęterùm ſpes redeundi in patriam planè abſciſſa eſt: conanti enim id pœna incendij deſtinata eſt. Hi quia firmiores creduntur, ac minus fugaces, à dominis ad miniſteria caſtrenſia aſſumuntur. libertas tum demum competit, vbi vel ipſe annis inutilis potius reiicitur à domino, quàm dimittitur: vel vbi dominus in bello inter pericula mortis libertatem legarit. Matrimonia illis quidem permiſſa ſunt, ſed liberi eorum pro arbitrio domini diſtrahuntur, quę res ſapientiores à nuptiis abhorrere facit. Alios, qui circumciſionem repudiant, immaniter tractant, quam miſeriam per tredecim annos expertus ſum: nec

vllis verbis cõſequi poſſum, quid ſit calamitatis in hoc genere vitæ.

Quomodo agitur cum Chriſtianis artium Mechanicarum ignaris.

DVriſſima illorum ſors eſt, qui artes mechanicas non didicere: eæ enim ſolæ ibi in honore ac pretio ſunt, quamobrem literati, ſacerdotes, nobiles homines, qui in otio vitam degerunt, vbi in horum manus venêre, omnium miſerrimè habentur. Mango enim in illos, vtpote vix vendibiles, nullos ſumptus facere ſuſtinet, hi pedibus capitibusq́; intectis, ac plerumq; maiore parte corporis nudi inambulant: nullus enim nouus cultus detritis veteribus veſtimentis ſuccedit, per niues, per ſaxa, æſtates & hyemes diſtra

diſtrahuntur, nec finis donec vel moriātur, vel ſtultum dominum, qui malam mercem emat, inueniant: talis enim illorum eſt iudicatio. Cæterùm nemo omnium tam eſt fœlix, cuiuſcumq; vel conditionis, vel ætatis, vel artis, vel formæ, vt eum in itinere ægrotantem apud hoſpitem deponat. Primùm cogitur flagris ire, id ſi non poteſt, iumento imponitur, ibidemq́; ſi ſedere nequeat, prono corpore alligatur, non aliter quàm ſarcina aliqua, aut mantica: morientem detractis veſtibus in proximam foueam aut vallem canibus & vulturibus abiiciunt.

Quomodo recenter capti in itinere tractentur.

NOn ſolùm perpetuę catenę concaptiuos includunt, ſed

manibus quoq;.in itinere manicas addunt:paſſus vnus inter ſingulos interſtitij eſt, ne ſe mutuò conculcent: id ideo faciunt, ne à mãcipijs lapidentur. Quum enim ſinguli mangones ingentem numerũ ducant, adeò vt decem ſępe quingentos homines concatenatos habeant, vim metuunt tantæ multitudinis, ſi ad iactum liberas manus haberent. Cæterùm vbi nocti concedendũ, vinculis quoque pedes onerãt, eosq́; ſupinos omni iniuriæ aëris exponunt. Mulieribus verò humanior conditio eſt: quæ valent robore, pedibus incedunt: teneriores in iumentis vectãtur: quæ adeo infirmæ ſunt, vt iactationem iumenti non ferant, in corbibus tanquam anſeres geſtantur. Nox illis triſtior eſt, aut enim munitis locis includuntur,

duntur, aut mangonum impuram libidinem pati coguntur. Auditurq́; ingẽs ploratus per tenebras adoleſcentium vtriuſque ſexus vim patientium, nec ſexennis aut ſeptennis ætas miſeros à tali fœditate defendit, adeo ſcelerata gens, & contra naturam & ante naturam libidine ſæuit.

Quomodo Venditij tractentur.

VBi dies illuxit, in forum venales tãquã greges ouium,

aut caprarum producuntur. Conueniũt mercatores, ſtatuitur precium: ſi placet mancipium, detractis veſtibus futuri domini oculis exponitur, inſpiciuntur omnia membra, tentantur, explorantur nunquid vitij in iuncturis aut articulis reſideat. Si diſplicet, reiicitur ad mangonem, toties id paſſurus, quoties empturiens aliquis aduenerit: ſi placet, abducitur ad grauem ſeruitutem, vt vel arator, vel paſtor ſit, ne duriora commemorem. Multa ſunt ibi inaudita exempla miſeriæ. Cęterùm homines iugo copulatos aratrum ducere nonnunquam vidi. Ancillæ arctiſſimè habentur in perpetuis laboribus & extra cõſpectum virorum, & ne cum conſeruis quidem illis vlla confabulatio permittitur. Si quis cum vxore &

liberis captus fuerit, hunc libentiſſimè magnates emunt, & villis præficitur, vt curam vel aruorum vel vinetorum, vel paſcuorũ agat, nati ex illis vernæ fiunt. Si in Chriſtiana fide perſeuerauerint, ſtatuitur certũ tempus ſeruiendi, quo elapſo liberi fiunt: filij tamen eorum niſi redimantur, in ſeruitute manent, pro domini arbitrio, vel in iiſdem ſedibus manſuri, vel aliò transferendi: nulli enim ibi ſunt aſcriptitij glebæ, quibus certa ſit ſedes ſeruitutis. Si cupiunt poſt adeptam libertatem in patriam redire, dantur diplomata commeatus. Verùm illis qui noſtram religionem abiurarunt, nec certum tempus eſt ſeruiendi, nec vllum ius in patriam redeundi, ſpes libertatis ſolummodo pendet à domini ar-

bitrio, vbi talem libertatem na-
cti fuerint, ſoluūt decimas, vt cæteri Turcæ, à reliquis tamen oneribus, quibus Chriſtiani premuntur, immunes ſunt.

De illis Captiuis quos paſtores faciunt.

DVra vita agricolarum, durius tamen agunt qui ad paſtoritias curas emuntur: viuendum illis in ſolitudine, perpetuò noctes & dies ſub dio agendum: dominus cum vxore ſolus in tentorio verſatur, & præter tuendi gregis officia, penulas & tapetia ſucciſiuis horis facere coguntur. Singulis mēſibus paſcua mutant, de montibus in montes ſe tranſferentes. Qui humaniores ſunt, dant aliquam mercedulam ſeruis, qualem demēſum fuiſſe apud Romanos

manos legimus: id in peculiũ cedit quod conſeruant, vel in viaticum, ſi in patriam poſt libertatem adeptam redire velint, vel ad alias neceſſitates vitę. Cęterùm id non vbiq; fit, eſt autem illud miſerum blandimentum ſeruitutis, quo illos à conſilio fugæ retrahunt. Illis autem qui Chriſtum abnegarũt, iámque recutiti ſunt, quia certi ſunt, quòd non fugient, nihil tale indulgetur.

De Fuga captiuorum ex Europa.

FAcilior fuga illis, qui in Europa agunt, quàm iis qui in tranſmarinas regiones venduntur: his enim præter flumina nihil traiiciendum, quæ facilè enantur: maior difficultas in Helleſponto tranſmittendo. Qui autem fugam inſtituũt, tempore meſſis id

ſoliti ſunt facere, vt & faciliùs in ſegetibus lateant, & inde victum habeát: noctu autem fuga initur, per diem aut in ſyluis, aut in paludibus, aut in ſegetibus ſeſe abdunt, maluntq́; à lupis aliiſq́; beſtiis deuorari, quàm ad veteres dominos retrahi.

De fuga ex Aſia minore.

QVi ex Aſia fugam moliuntur, Helleſpontum petunt, inter Gallipolim & arces illas olim Seſton & Abydon, nunc autem *Bogaz Aſar* dictas, id interpretari poteſt, caſtella faucium maris, ibi enim mare anguſtiſſimum eſt. Hi ſecum deferunt ſecurim & funes, vt & ligna cædant, & colligant, quo inde ratem faciant ad traiectationem maris, nihil niſi ſalem ſecum deferentes, nocte

nocte raticulam inſcendunt. Si venti & fortuna maris fauet, tribus aut quatuor horis traiiciunt, ſin minus, aut pereunt in fluctibus, aut ad littora Aſiæ reiiciuntur. Emenſo mari montes petunt polumq́; & Booten inſpectantes ad Boream tendunt. In fame glandibus aut herbis ſale conditis ſeſe ſuſtinent. Si plures ſocietatem fugę inierint, noctu opiliones inuadunt, quibus occiſis, quicquid ibi alimenti inuenerint, ſecum aſportant, ſæpe tamen & ipſi pereunt occiſi ab opilionibus, vel ab eiſdem capti, & priſtino hero traditi, ad veterem ſeruitutē rediguntur. Cęterùm longè plures pericula abſumunt, quàm incolumes euadunt: aut enim naufragiis, aut dentibus beſtiarum, aut ferro inimicorum, aut poſtremò fame pereunt,

pereunt, quum longior erratio in fuga contigerit.

De pœna fugitiuorum.

FVgitiuis multiplex pœna: alij enim ſuſpenſi pedibus diriſſimè flagellantur: qui enim homicidium committunt, illis plantæ pedum in multos ſulcos cultro reſcinduntur, & reſciſſis ſal inſpergitur: quibuſdam furca ingens ferrea cum ferro collari inſeritur, quam dies noctéſque in longum tempus geſtant.

De Græcorum, & Armeniorum pietate erga captiuos.

MOrtis pœna & confiſcatio omnium bonorũ illis infligitur, qui captiuorum fugam inſtituunt. Tamen non ceſſant Armeni

Armeni & Græci captiuos Chriſtianos apud ſe occultare, & deformatos ſuo cultu deducere ad naues Venetas, vel aliorum Chriſtianorum, dántque viaticum & omnia neceſſaria, nec vllum pietatis genus omittunt: eandem enim pietatem noſtrorum aiunt ſe experiri, ſi quando Romam vel Compoſtellam venerint.

De Incantatione Turcarum contra fugientes.

HAbẽt quoddam genus incãtationis, quo inuitos retrahunt. Nomen ſerui in ſchedula ſcriptum ſuſpenditur in tabernaculo, vel domicilio ſerui, deinde diris verbis & deuotionibus illius caput impetunt: deinde fit vi dæmoniaca, vt fugiens putet ſibi in itinere vel leones vel dra-

cones

cones incurrere, vel mare vel flumina contra ſe exundare, vel omnia tenebris nigreſcere, ijsq; terriculis repulſus ad herum redit.

Memoriam Chriſti paulatim in prouincijs olim Chriſtianis aboleri.

SVperſunt adhuc aliqui, qui meminere expugnationẽ Cõſtantinopolis, & regna Græciæ, Albaniæ, Valachiæ, Seruiæ, quam

Boſn

Boſnam vocant Turcæ, in prouincias redacta, illi quidē Chriſtum tenaciter retinent, ſed iuuentus dediſcit, breuiq́; futurum, vt plena ſit obliuio Chriſtianitatis. Idē futurū in Croatia, Hūgaria, Sclauonia, quæ recentia additamēta ſunt & auctaria Turcici imperij.

Quæ conditio debellatorum.

VBi prouinciam cepit, omnia prouincialiū bona tam mobilia quàm immobilia in prędam cedunt. Nobilitatem ſtirpitus excindit, pręcipuè regiam ſobolem. Et quod nunc Ioannis Regis filio fauent, non alio conſilio faciunt, quàm ſi illis Hungaria adimatur, eum immittant ad res nouas moliendas: vbi illis ſecura poſſeſſio Hungariæ fuerit, haud dubiè è vita

è vita tolletur: nam Turcæ in ea re, nec generis, nec ſoceris, imò ne fratribus quidẽ parcunt. Clericos ſi non occidunt, omni fortuna & dignitate nudatos ad ludibrium & mendicitatem relinquunt. Campanas omnes & organa, & alia inſtrumenta Muſica templis adimunt, imò ipſa templa prophanata ſuo Mehẽmeto conſecrant: Miſera & humillima ſacella Chriſtianis relinquunt, vbi ſacra non publicè ſed diſſimulanter & ſilentiosè faciant: quæ vbi vel terræmotu corruerint, vel incendio deflagrauerint, vel ætate computruerint, non licitum eſt inſtaurare, niſi magna pecunia depenſa. Concio & annuntiandi Euangelij munus planè interdicitur: nec fas eſt quemquã Chriſtianum Remp. attingere, aut ar-

ma.

ma geſtare, aut ſimili cultu cum Turcis indui, aut quæ hilarioris vitæ ſunt, ſpectacula edere, vel choreas ducere. Si iniuria fit contumelioſiſſimis verbis vel tibi, vel Chriſto, tacendum atque ferendum eſt. Quòd ſi aliquid indignius contrà loquaris de eorum religione, inuitus circumcideris: tum ſi hiſcas contra Mehemmetum, ignes & incendia tibi parantur. Et ſi Chriſtianus eques prætereat *Muſulmannũ*, id eſt, Turcarum religione initiatum, neceſſũ eſt, vt de equo deſcendat, & cernuo vultu ſedẽtem adoret: quod niſi fit, fuſtibus ab equo deiicitur.

De ſacerdotum & monachorum ſub Turcæ tributo viuentium conditione.

SAcerdos & Monachus peſſima illic conditione ſunt, vt

ſacrilegia & ſcãdala Dei & hominum exiſtimantur. Nihil de Eccleſia accipiũt: feriatis diebus pauxillulum panis à mulierculis nõnullis porrigitur, cæteris diebus nihil datur. Ipſi lignationibus viuunt: nam mos eſt, vt ligna in ſyluis cædant, hisq́; dorſum aſelli onerent: ea cum merce per omnes plateas ambulant, ligna venalia proclamantes.

De Tributis Chriſtianorum.

QVartas omnium fructuum dant Chriſtiani: & iſtiuſmodi quartatio non ſolùm ex prouentibus agrorum & pecorum colligitur, ſed etiam mechanici de ſuo quæſtu quartas dependunt. Deinde eſt & aliud onus capitationis: qua ſinguli, quotquot ſunt in vna familia, ſingulos ducat

ducatos ſoluunt. Si parentes ſoluere nequeunt,ad liberos ſuos in ſeruitutem vendendos compellũtur. Alij in catenis vincti, oſtiatim obambulant ad ſtipem emendicandum,quòd ſi ne ita quidem ſoluendo ſiunt, perpetuis carceribus mancipantur.Iam quũ omnia officia præſtiterint,adhuc ſemper ius eſt Turcæ optimum quenque ex liberis deligere: quem circumciſum ſummotumq́; à conſpectu parẽtum in militiam alit, nec vnquam ad parentes redit: & primùm, quia puer, facilè Chriſtum obliuione dediſcit,mox etiam parentes & conſanguineos,adeò vt ſi inter eos verſetur , neminem ſuorum agnoſcat. Nemo verbis id explicare poteſt,quibus lacrymis,gemitu ſingultibúsve, iſtiuſmodi diuulſio fiat. Pater filium,

quem in cultum Chriſti educaue rat, rapi videt ad militiam Satanæ, vt Chriſtum oppugnet: filius abſtrahitur à parentibus, perpetuò inter alieniſſimos victurus. quicquid charum eſt ſanguine, ſodalitate gratum, familiaritate amicum, relicturus: poſtmodũ in eorum numero futurus, quos Græci ἀπάτορας & ἀμήτορας vocare ſolent. Et hi quanquàm magnopere à fide Chriſtiana degenerarũt, plerique tamen eorum, Euangelium Ioannis pro amuleto certiſſimo ſub axillis portãt, videlicet, In principio erat verbum, Græcè aut Arabicè ſcriptum totum vſque ad finem: qui ſummopere magnóque cum deſiderio Chriſtianorum gladium (de quo vates Turcicus loquitur, vt in ſequenti capitulo intelligetur) expectant,

pectant,ad vindicandum & liberandum Chriſtianos de afflictionibus,& perſecutionibus eorum. Qui, quòd hactenus contra eos non maturauerit, quicumq; ſunt in cauſa & quocumque animo id faciant,peſſimè profectò de Chriſtiana religione mereri videntur. Nunc amiſſo fratre Georgio Cardinali Varadienſi (proh nephas) quàm citò amiſimus Temeſuarũ? doleat nunc Hungaria, ploret Tranſſyluania, caueant poſthac ſibi Polonia, Lituania, Ruſſia, Pruſſia, Moſchouia, Dacia, Dania, Gotia, Noruegia, & Suetia. Idem prædicatur & de Auſtria, Morauia,Sleſia, Bohemia, Saxonia, Germania,Anglia, Scotia,Hiſpania, & Francia. Nec fœliciora ſperet Róma, Venetia cum tota Italia. Faxit(precor) Deus,vt hæc

fœliciorẽ, quàm ſuſpicor, finem aſſequantur.

DIALOGVS SALVTATIONUM Linguæ Sclauonicæ.

SALVTATIO.

Pomozi bogh goſpodaru.
Adiuuet Deus patrone.

RESPON.

Dobro doſſao prijatcliu.
Bene veniſti amice.

INTERR.

Ieli ouay praui puth v Kalipolie?
Eſt ne hęc recta via in Calipolim?

RESPON.

Ni brate, zabludioſsi daleko.
Non frater, deuiaſti longè.

INTERR.

Od koieſsi zemlie? kazuimi.
Ex qua es regione? indica mihi.

RESP

RESPON.

od vlaske zemlieſſam, od Benetak.
Ex Italorũ regione ſum è Venetia.

INTERR.

vkaſi mi puth praui takoti boga.
Oſtẽde mi iter rectũ propter deũ.

RESPON.

Hodi ſſamnon neboiſſe niſtar.
Veni mecũ, nec timeas quicquã.

INTERR.

Ieda koie glaſſe imas, Kazuimi.
Si quid noui habes, indica mi.

RESPON.

Ne takomi vire da znã prouidalbih ti
Non ad meam fidem, ſi ſcirem indicarem tibi.

VALEDICTIO ET GRAtiarum actio eorum.

oſtai z bogõ brate, onie grad kam ogres
Mane cum Deo frater, illa eſt ciuitas quò pergis.

RESPON.

Poi Zbogom i bogh te Zdrauo noſſio.
I cum deo, & deus te incolumem ferat.

Hualu ti imam i dobrati nots bila.
Gratiam tibi habeo, & fauſta tibi nox ſit.

DOMINICA ORATIO
Sclauon. Ling.

Otſſe naſs, ki yeſſi na nebeſſi,
Pater noſter qui es in cælis,
ſſuetiſſe ime tuoie.
ſanctificetur nomen tuum.
Pridi Kralyeuſſtuo tuoie. budi
Adueniat Regnum tuum. fiat
Volia tuoia, Kako na nebu i
voluntas tua, ſicut in cælo &
na Zemlÿ. Kruha naſſega
in terra. Panem noſtrum
ſſagdaniega dai namga danaſſ, i
quotidianum da nobis hodie, &

odpuſc

odpuſciainam dughe naſſe, Kako
dimitte nobis debita noſtra, ſicut
i mi odpuſciamo duſuikon
& nos dimittimus debitoribus
naſſym, i nepeliai nats v
noſtris, & ne nos inducas in
napaſt, da izbaui nats od-
tentationem, ſed libera nos à
nepriazni, Amen.
malo, Amen.

SALVTATIO
Angelica.

Zdraua Mario miloſti puña,
Aue Maria gratia plena,
goſpodin ſtobòm, blaſena ti meu
dominus tecum, benedicta tu in
ſenami, i blaſen tſad
mulieribus, & benedictus fructus
vtrobe tuoye Ieſus Kriſtus. Sueta
ventris tui Ieſus Chriſtus. Sancta

diuo Mario maiko boſya,
Virgo Maria, mater Dei,
moli zanats griſniche , tſada
ora pro nobis peccatoribus, nũc
i y yrime ſmerti naſſe, Amen.
& in hora mortis noſtræ, Amen.

PEREGRINVS
Lectori, S.

VIſum eſt nobis, humaniſs. Lector, nonnulla vocabula Sclauonicæ lĩguæ addere, vt ſcias quàm differat Sclauonica à Perſarum lingua, qua Turcæ vtuntur. Scias etiam, quòd omnibus hac lingua peritis tutò adire licet Croatiam, Dalmatiam, Ruſſiam, Valachiam, Seruiam, Bohemiam, & Poloniam, quamuis propter prouinciarum diſtantiam in quibuſdam vocabulis ac prolatione

nonn

nonnihil differant, vt Itali ab Hiſpanis, Germani à Flādris. Nec te lateat, Ruthenos ac Seruios eadem lingua vti in officiis diuinis: habent enim x x x i i i i. literas Græcis non multum diſſimiles. Sic etiam Croati: ſed horum literæ plurimum ab illis differunt forma: numero tamen & prolatione ſimiles ſunt. Et ideò impoſſibile eſt nobis Latinis characteribus, ipſorum vocabulorū veram prolationem imitari. Turcæ quoque eadem lingua in aula eorum Regis, & in confiniis Sclauoniæ verſantes, vtuntur. Vale.

IOAN

IOANNIS VERSOSÆ CÆSARAVGVSTANI TETRASTICHON.

*

Hinc alacres in bella animos, hinc ſumite vires,
Et gladiũ in ſæuos ſtringite vtrũq; Getas.
Ecce vt prædicunt Turcarum oracula Genti
Ipſa ſuæ, à veſtris viribus interitum.

Idem in diſputationem.

Hic præbet proprijs Mahomet ſua pectora telis,
Et qui tã multos ceperat error, abit.
Agnoſcunt quidam diuini myſtica verbi:
Nonnullis Turcis, ſpiritus alme, places:
Quos ne deſtituat doctrinæ purior aura,
Quod patrio relegant, hic liber ore docet.
Diſcẽt queis precibus necnõ ratione vocãdus
Sit Deus, atq; fide, ſymbola ſancta legent.
Accedunt quædam, quæ ſi cognoſcere curet
Lector, habet paruæ cõmoda magna moræ.

DE

DE CHRISTIANORVM CLADIBVS ET *calamitatibus: deinde de ſuæ Sectæ interitu, & de Turcarum ad fidem Chriſti conuerſione.* CAP. III.

Vaticinium infidelium lingua Turcica.

P*Atiſſahomoz ghelur, Ciaferun menleketi alur, keuzul almai alur, Kapzeiler, iediy ladegh Giaur keleci cſikmaſſe, on ikiyladegh onlarō beghligh eder: cui iapar, baghi diker bahcſai baghlar, ogli kezi olur: onichi yldenſſora Hriſtianon Keleci cſichar, ol Turchi gereſſine tus chure.*

SEQVITVR INTERPRETATIO *eiuſdem.*

IMPERATOR noſter veniet, ethnici Principis regnum capiet, rubrum quoque

quoque pomum capiet, in ſuam poteſtatem rediget: quòd ſi ſeptimum vſque annum Chriſtianorū gladius non inſurrexit, vſque ad duodecimum annum eis dominabitur. Domos ædificabit, vineas plantabit, hortos ſepibus emuniet, liberos procreabit, & poſt duodecimū annum, (ex quo rubrum pomum in illius poteſtatem redactum fuerit) apparebit Chriſtianorum gladius, qui Turcam quaquauerſum in fugā aget.

Sequitur commentarius.

P*Atiſſahomo*z) eſt nomen dignitatis, compoſitum cum pronomine pluralis numeri, & ſignificat Rex noſter, ſiue Imperator noſter. Solent enim eodem nomine dignitatis Romanū Cæſarem,

ſarem, ſimul & reliquos Reges Chriſtianorũ appellare, vt *Vrum patiſſah*, id eſt Romanus Imperator: *Vngruz patiſſah*, id eſt Hungarus Rex, & *Frankpatiſſah*, id eſt Gallus Rex. Quare non attribuitur inferioris conditionis magnatibus niſi Imperatoribus & Regibus, *patiſſah*: plerũque etiam pro Duce ab eis accipitur, nec abs re: quũ dux à ducendo ſit dictus: id tamen nemo debet dubitare, quin ille vates Turcicus, per iſtud vocabulum *patiſſah*, aliquem potentiſſimum Tyrannum ad Chriſtianos opprimendos (hoc loco) ſuis ſequacibus voluit ſignificare. Præterea & Rex Perſarum eodem nomine ab ipſis ſolet appellari: ſed ſæpius fit, vt vocetur *Sultan*, quod nomen deſignat Principem, vt *Sahi Sultan*

Zmail,

Zmail, quia hic modernus Rex Perſarum Sophi habet proprium nomen *Zmail*, quod ſignificat Iſmahelem. Habēt & aliud nomen dignitatis Regũ, *Hunker*, ſed hoc nomine nullum audiui vmquam vel ex Chriſtianorum vel infidelium Regibus appellari, præterquam ipſum Suleimannum eorum Regem, qui nunc rerum potitur: quod tamen neſcio an ſignificet Hunnorum dominum. Id enim Germanica propemodum vox indicare videtur, *Hunch heer*, id eſt, Hunnorum dominus. *Ghelur*, eſt verbum futuri temporis quod ſignificat veniet.

Cſiaferun, eſt nomen, quod ſignificat gentilem ſiue Ethnicum. Solent enim omnes Chriſtianos hoc nomine appellare, quamuis etiam alia habeant vocabula ad

interp

interpellandos Chriſtianos, vt ſunt *Gyaur*, & *Kaur*: ſed *Gyaur*, vnum ſignificat hominem, ſi non addas *lar* terminationem, qua appoſita fit pluralis, *Gyaur*, ſiue *Kaur*, id eſt, Chriſtianus: *Gyaurlar* ſiue *kaurlar*, id eſt Chriſtiani. Sed *Cſiafer* etiam ſine illa terminatione, quæ plurali attribuitur numero, multitudinem nationum deſignat: ſed quia textus habet *Cſiaferun*, eſtq; genitiui caſus per additionem *Vn*, vt *Cſiafer*, id eſt, gentilis in nominatiuo, *Cſiaferun*, id eſt gentilis in genitiuo, quaſi dicerent gentilis Regis, vel gentilium.

I *Memleket*, ſignificat Regnum, quamvis & alia habeant diuerſa vocabula ad ſignificandum Regnum, vt *Iſtan*: quia quum Italiæ, ſiue Franciæ, aut etiam Hiſpaniæ

Regnorum mentionem faciunt, tunc dicunt *Frank iſtan* : quod ſignificat tam Italorum, Gallorum, quàm Hiſpanorum regna. *Frank* ſignificat hominem harum regionum, vt *Frank Gyaur*, id eſt, Italus, Gallus vel Hiſpanus Chriſtianus. Cæterùm quum Græciã nominare volunt, mutant vocabulum dicẽtes *Vrum elli*, id eſt, Græcia, & non *Vrum iſtan*, id eſt, Gręcum regnum. Solent interdum & *Vrum memleket* dicere, & tunc intelligunt totum Imperiũ Græcorum. In ſumma hoc vocabulum *memleket*, Imperium potius ſignificare vult, quàm Regnum apud illas Turcarum ac Perſarum nationes.

Alur, eſt verbum, & ſignificat capiet, ſiue accipiet. *Kuſul almi*, eſt nomen, quod ſignificat rubrum

brum pomum, quia *Kuſul*, ſignificat colorem rubrum, & *alma*, pomum, & dicunt eſſe, vrbem aliquam fortiſſimam & ampliſſimam Imperialem. Et interdum oritur quæſtio inter doctiores hanc ob cauſam, quia alij volunt interpretari illud vocabulum vrbem Conſtantinopolitanam, eo quòd in nonnullis eorum voluminibus dupliciter legitur, videlicet *Kuſulalmai*, & *Vrumpapai*: id eſt, rubrum pomum, per quod nonnulli volunt intelligere Budam, ſiue Græcum ſacerdotem vel Patriarcham: quia, vt iam diximus, *Vrum*, ſignificat Græcum, eo quòd olim erat ſub Imperio Romano tota Græcia, & eſt corruptum per adiunctioné u literæ in principio, & mutationem o in u, quia huic nomini *Vrum*, ſi de-

mas primum u, & medium mutetur in o, erit Rom. Itaque multi ſunt huius opinionis, quòd ſignificet Imperium Conſtantinopolitanum, nonnulli Romanum.

Kapzciler eſt verbum, & ſignificat opprimere iugo ſeruitutis: & nemo dubitat illorum tyrannicam afflictionem eſſe crudelem oppreſſionem, quod facilè probabunt ij, qui eorum captiuitatem & tributi exactionem experti ſunt, quemadmodum ſunt Græci, Armenij, Thraces, prout facilè potuerunt intelligere, ſi qui legerunt præcedens Capitulum de Afflictione captiuorum.

Iediyladegh, ſeptimum annum vſque poſt captionem eius loci ſuprà dicti. *Gyaur keleci cſichmaſſe*, id eſt, ethnicus, ſiue gentilis gladius.

dius ſi non apparuerit, & contra illum non inſurrexerit. Putant hæc fata anni ſeptimi in poteſtate Chriſtianorum eſſe, qui, ſi vellent communi opera gladium contra ipſos ſtringere, haud dubiè eſſent plena victoria potituri. Verùm quo minus id fiat, noſtram ignauiam in culpa eſſe, dũ mutuò inter nos bello ciuili digladiamur, vel turpi otio conſeneſcimus.

Onychigyledech, hoc eſt, vſque ad annum duodecimum. *On larum heghligheder*, id eſt eorum (videlicet Ethnicorum) dominabitur. Verùm quia neque poſt ſeptimũ, neque poſt duodecimum annum (capto imperio Conſtantinopolitano) Chriſtianorũ contra ipſos gladius præliauit, iam enim ferè ad centum annos tota

Thracia, & Imperium orientale eſt ſub eorum ditione, augurantur aliam Imperij ſedem ſub nomine rubri pomi ſignificari. Ita certum & diffinitum temporis ſpatium intelligetur, quũ res extiterit.

Eufi iapar, id eſt, domum ædificabit. Sed miror vnde illis id, & quomodo ſint intelligẽda hæc verba. Nam hi non adeò in ædificandis domibus (vt noſtri) ſunt curioſi, ſed ędificatas potius expugnandi curam habẽt, quod etiam in dies eos aſſequi videmus: non enim exponunt theſauros in ædificia, quæ ad propriam voluptatem & priuatam vtilitatem ſeu delectationem ſpectãt, ſed in publicum cõmodũ potius; & communem vtilitatem conſeruant. Quamobrem per ædificationem

domus

domus ſignificari putant, quòd templa noſtra ſuo Mehemmeto ſit dedicaturus. ſed neſcio, an nos iſta in dignitate iram diuinã prouocemus, dum alius cum canibus tanquam venator in templo obambulat, alius de fœnore, alius de ſcorto garriat, alius ad templum nunc vrinam, nunc oletum faciat, qualia neque inter infideles quiſ quã videre poteſt. Credibile eſt profectò quòd propter hanc irreuerentiam Deus ipſe malit noſtra templa ſub Mehemmeto, quàm ſub nobis eſſe: ſed quòd id fiat, eſt culpa templi cuſtodum.

Baghi diker, id eſt, vineam plantabit. Per vineæ plantationem, nouas colonias & gentium è ſuis ſedibus emigrationes intelligũt, & ſui imperij dilatationem.

Bahcſai, id eſt, hortos ſiue illas

plantationes vinearum:id eſt vr-bes & arces captas.

Baglar, id eſt, emuniet. Subintelligunt, nouas prouincias vndecunq; muniet, vt recuperatu ſint difficillimæ. Et hoc eſt mirum, quòd à tot annis poſtquam incœpit ſæuire, ita muniuit, vt ne pagum quidem ab eo recuperare potuerimus.

Oglu kezi olar, id eſt filium & filiam habebit. Hîc per procreationem liberorum interpretãtur propagationem Mehemmetanæ gentis: vt manifeſtum eſt omnibus, illam eſſe in tantum propagatam, & multiplicatam, vt nihil ſuprà. Itaque iam nihil aliud reſtat niſi interitus & diminutio fidei & nationis eorum.

On ikiyldenſſora, id eſt, poſt duodecimum annum. *Hriſtianon*, id eſt,

eſt, Chriſtianus. *kelecí*, id eſt, gladius. *Cſícar*, id eſt, inſurget ſeu apparebit. Id quoque apud illos in controuerſia eſt, vtrum gladius ille, quo Chriſtianorum natio in libertatē vindicabitur, talionem Mehemmetanis reddet, atq; Rex aliquis Chriſtianus magnis copiis totum imperium Turcarum ſit expugnaturus, an paſtor aliquis Chriſtianus ſua doctrina Turcas ſit conuerſurus ad noſtram religionem.

Quamobrem (vt dixi) vltima verba huius oraculi, viri cum gemitu, pueri cum fletu, mulierculæ cum planctu & eiulatione excipiant. Vtinam tandem Itali ſua pila, Hiſpani ſuas lanceas, Galli ſua geſa, Angli ſuas baliſtas, Germani & Hungari ſuas frameas, contra iſtos canes fidei (ipſis, vt ita dicam,

vnumq́ paſtorem Chriſtũ, quàm facillimè (vt in ſequenti capitulo copioſè intelligetur) breui tempore, Euangelicæ prædicationis virtute, compellando reducat. Quod vt breui nobis concedatur precemur Patrẽ, per Filium, & Spiritum ſanctum: qui eſt ſemper benedictus, glorioſus & laudabilis Deus in Trinitate, per infinita ſecula ſeculorum.

AMEN.

DIS

DISPVTATIONIS CVM TVRCA HA-*bitæ narratio.*

*

CAP. IIII.

SVMMO labore, nec ſine grauiſſ. periculo vitæ, Oriẽtalium, Occidẽtalium, Meridionalium, necnon Septentrionalium partium, amœnioribus locis & potioribus vrbibus peragratis & viſitatis, hiſq; non ſecus, quàm Socratis atque Platonis, nec non aliorum Philoſophorum more penetratis, perluſtratis & diligẽter exploratis, famoſiſſimã Hungariæ vrbem Varadinum dictam quum appuliſſem: in qua

eodem tēpore caſu fortuito aderat quidam Mehemmetanæ ſectæ legis peritus *Deruis Gſielebi* dictus, qui peractis cum Prælato eiuſdem ciuitatis, videlicet, fratre Georgio, ſuis negotiis, ſummopere deſiderabat cum Chriſtianis aliqua de fide ac religione vtraque conferre.

Hoc igitur quum per aliquot dies per interpretē iam dicti Prælati Gabor nominatum egiſſet, vt illi antigoniſta ſubſtitueretur, qui religionem Chriſtianam contra eū defendere audeat, ſed omnes quotquot in ea religioſi fuerant vrbe, ad vnius Ethnici vocē muti redditi erant, nec mihi diſſimiles videbantur Iſraëlitis eſſe, qui ſub rege Saule viuētes, ad vnius incircumciſi Goliath, & quidem ſpurij, μονομαχίαν eos prouocātis, venire

venire non ſunt auſi. Id ego videns turbatus dolebam nimium, in tanto cœtu clericorum reperiri neminem, qui veritate ipſa armatus, ſaltem per interpretem, inſolentiam Ethnici reprimere auderet. Et verebar, ne propter nefandam, & omnibus modis deteſtandam, præſertim tali in negotio, taciturnitatem, & ignauiam, homini nefario palmam tribuiſſe iudicaremur, veriſſimámque cauſam noſtram, & Chriſti ſaluatoris deteriorem redderemus: perpetuam notam ignominiæ Chriſtiano nomini inurentes.

Quamobrem licet ad munus Eccleſiaſticum non ſim vocatus, nihilominus tamen ſuſcepi prouinciam, de hoc pietatis negotio cum eo me certaturum. Ibi ſtatuto & à nobis præſcripto die, con uenit

uenit magna vtriuſque conditionis hominum frequentia, ſpectatum rei futuræ exitum, hócque in monaſterium fratrum diui Franciſci, die Dominica Pentecoſtes, XXIX. Maij, M. D. XLVII. & primùm hanc propoſuit quęſtionem: Vbi Deus ante cælũ & terram aliasq; creaturas verſaretur. Mihi autem hæc ſua quæſtio licet non adeò ad propoſitum ſpectare videbatur, ne tamen nos Dei Opt. Max. vbique præſentiæ ignaros iudicaret, reſpondi: In ſuo eſſe. Sed quum illi videretur hæc reſponſio vtcumque obſcurior, nec eam poſſet ſatis intelligere, poſtea dixi, Ibidem, vbi & nunc eſt. Hoc intellecto, negauit hęc in vniuerſum, dixitq;, Nequaquam, inquit, ſed in nube candida.

Qui

Qui quum eum in nube fuiſſe affirmaret, citaui Geneſim (nam & ipſi legunt libros Moſæ & Prophetarum) & dixi: Si Deus ipſe ante cæli & terræ creationem in nube erat: Ergo nubes primùm antequàm cælum & terra creata eſt.

Ibi poſt vltrò citroq; de hac re agitatos ſermones conuictus, noluit de hac re vltra diſputare: igitur ceſſit mihi locus proponendę quæſtionis: & ob feſtiuitatem eius diei, viſum fuit de eodē pauca diſſerere: ſtatim depictis his verbis (vt in figura præcedenti) literis & ſermone Arabico, quomodo in Alcorano ſcripta habentur, poſtea illi legenda porrexi: quorum prolatio eſt eiuſmodi:

MYSTERIVM SANCT. Trini. Arabic.

Bi ſem Allahe, el Rahmane, el Ruoahim.

Quorum interpretatio hæc, *Bi*, id eſt, in: *Sem*, id eſt, nomen, quaſi dicat in nomen: *Allahe*, id eſt, Dei: *El Rahmane*, id eſt, miſericordiæ: *El Ruoahim*, ſpiritus eorum.

Sciendum quòd lingua Arabica multum habet affinitatis cum Hebraica, & Chaldaica, quæ committo iudicio virorum cognitionem habentium Hebraici ſermonis, vel etiam vtriuſque, nã *Sem*, & Hebręi dicunt, quod ſignificat nomẽ, *Allah*, apud Arabes, *Elohi*, apud Hebræos, atque Chaldæos. *Rahmã*, vtriuſque nationis eſt vocabu

cabulum, quod ſignificat miſericordiam, ita quoque & *Ruoah*, ſpiritum ſignificat, & addita *Im*, fit pluralis : nam Hebraica pluralia plerumque in *Im*, terminantur.

Hæc qui quũ vidiſſet, admiratus vehementer, vndenam hæc, inquit, Chriſtianus? nam in omni operis principio vtimur, inquit, nos Muſulmani iſtis tribus verbis, & ſingulis capitulis Alchorani præpoſita habentur. Quũ aſſedimus menſæ vt edamus, hæc præmittimus verba : euntes ad orationem, quũ abluimus manus, & cætera membra corporis. Inſuper peracta lotione, repetendo hæc tria verba, aqua aſpergimus capita dicendo, *Bi Sem Allahe, El Rahmane, El Ruoahim.*

Igitur quum faſſus eſſet verita-

Thracia, & Imperium orientale eſt ſub eorum ditione, augurantur aliam Imperij ſedem ſub nomine rubri pomi ſignificari. Ita certum & diffinitum temporis ſpatium intelligetur, quũ res extiterit.

Euſi iapar, id eſt, domum ædificabit. Sed miror vnde illis id, & quomodo ſint intelligẽda hæc verba. Nam hi non adeò in ædificandis domibus (vt noſtri) ſunt curioſi, ſed ędificatas potius expugnandi curam habẽt, quòd etiam in dies eos aſſequi videmus: non enim exponunt theſauros in ædificia, quæ ad propriam voluptatem & priuatam vtilitatem ſeu delectationem ſpectãt, ſed in publicum commodũ potius, & communem vtilitatem conſeruant. Quamobrem per ædificationem

domus

domus ſignificari putant, quòd templa noſtra ſuo Mehemmetó ſit dedicaturus. ſed neſcio, an nos iſta in dignitate iram diuinā prouocemus, dum alius cum canibus tanquam venator in templo obambulat, alius de fœnore, alius de ſcorto garriat, alius ad templum nunc vrinam, nunc oletum faciat, qualia neque inter infideles quiſ quā videre poteſt. Credibile eſt profectò quòd propter hanc irreuerentiam Deus ipſe malit noſtra templa ſub Mehemmeto, quàm ſub nobis eſſe: ſed quòd id fiat, eſt culpa templi cuſtodum.

Baghi diker, id eſt, vineam plantabit. Per vineæ plantationem, nouas colonias & gentium è ſuis ſedibus emigrationes intelligũt, & ſui imperij dilatationem.

Bahcſai, id eſt, hortos ſiue illas

plantationes vinearum:id eſt vrbes & arces captas.

Baglar, id eſt, emuniet. Subintelligunt, nouas prouincias vndecunq; muniet, vt recuperatu ſint difficillimæ. Et hoc eſt mirum, quòd à tot annis poſtquam incœpit ſæuire, ita muniuit, vt ne pagum quidem ab eo recuperare potuerimus.

Oglu kezi olur, id eſt filium & filiam habebit. Hîc per procreationem liberorum interpretãtur propagationem Mehemmetanæ gentis: vt manifeſtum eſt omnibus, illam eſſe in tantum propagatam, & multiplicatam, vt nihil ſuprà. Itaque iam nihil aliud reſtat niſi interitus & diminutio fidei & nationis eorum.

On ikiyldenſſora, id eſt, poſt duodecimum annum. *Hriſtianon*, id eſt,

eſt, Chriſtianus. *kelcci*, id eſt, gladius. *Cſicar*, id eſt, inſurget ſeu apparebit. Id quoque apud illos in controuerſia eſt, vtrum gladius ille, quo Chriſtianorum natio in libertatē vindicabitur, talionem Mehemmetanis reddet, atq; Rex aliquis Chriſtianus magnis copiis totum imperium Turcarum ſit expugnaturus, an paſtor aliquis Chriſtianus ſua doctrina Turcas ſit conuerſurus ad noſtram religionem.

Quamobrem (vt dixi) vltima verba huius oraculi, viri cum gemitu, pueri cum fletu, mulierculæ cum planctu & eiulatione excipiant. Vtinam tandem Itali ſua pila, Hiſpani ſuas lanceas, Galli ſua geſa, Angli ſuas baliſtas, Germani & Hungari ſuas frameas, contra iſtos canes fidei (ipſis, vt ita di-

cam, ſatis damnatos) diſtringere velint: ſed diſcordia noſtri temporis eſt, quæ ſolummodo moratur noſtras victorias à noſtris rebus. Sed redeamus ad verba vaticinij de interitu eorum.

Turchi, id eſt, Turcam ipſum hactenus regnantem. *Ghereſſinę*, id eſt, retrorſum vnde egreſſus eſt, adeò vt vel ad latebras Bithyniæ, vnde primùm erupit, vel in Scythiam, vnde originem traxit ille Chriſtianus gladius.

Tuſchure, id eſt, pellet, ſiue profligabit. Cæterũ, quia ille gladius vindex neſciatur vnde oriturus ſit, certè Turcę, ſiue aliunde metu concepto, non permittunt Chriſtianis vllum vſum gladiorum aut armorum: quamquam ne ſic quidem tuti ſunt à Chriſtianis ſæuitiis, qui dominos ſuos nunc dentali,

tali, nunc ligone aut ſtipe mactant. Vtinam Chriſtiani Principes iſtis fatalibus victorijs ſeſe præpararent,& obſiſterent, ne vlterius vires Mehemmetanorum creſcant, quæ iam plus nimio creuerunt. Quis dubitatet, quin hic Chriſtianorum gladius (de quo vates Turcicus loquitur) noſtrarum tot calamitatum,perſecutionum & afflictionum futurus ſit vindex, atque illo Satanæ regno deſtructo, fratres noſtros Chriſtianos grauiſſimo ſeruitutis iugo oppreſſos, ſimulatque vniuerſum orbem Chriſtianum, tot periculis ſubiectum & obnoxium, in libertatem,pacem,& tranquillitatem aſſerat, reſtituatq;? Sectáque eorum diabolica ad nihilum redacta,tótque perditas animas ad Chriſti cultũ atq; ouile,

vnúmque

vnumq paſtorem Chriſtũ, quàm facillimè (vt in ſequenti capitulo copioſè intelligetur) breui tempore, Euangelicæ prædicationis virtute, compellando reducat. Quod vt breui nobis concedatur precemur Patrẽ, per Filium, & Spiritum ſanctum: qui eſt ſemper benedictus, glorioſus & laudabilis Deus in Trinitate, per infinita ſecula ſeculorum.

AMEN.

DIS

DISPVTATIONIS CVM TVRCA HA-*bitæ narratio.*

*

CAP. IIII.

SVMMO labore, nec ſine grauiſſ. periculo vitæ, Oriẽtalium, Occidẽtalium, Meridionalium, necnon Septentrionalium partium, amœnioribus locis & potioribus vrbibus peragratis & viſitatis, hisq; non ſecus, quàm Socratis atque Platonis, nec non aliorum Philoſophorum more penetratis, perluſtratis & diligẽter exploratis, famoſiſſimá Hungariæ vrbem Varadinum dictam quum appuliſſem: in qua eodem

eodem tēpore caſu fortuito aderat quidam Mehemmetanæ ſectæ legis peritus *Deruis Gſielebi* dictus, qui peractis cum Prælato eiuſdem ciuitatis, videlicet, fratre Georgio, ſuis negotiis, ſummopere deſiderabat cum Chriſtianis aliqua de fide ac religione vtraque conferre.

Hoc igitur quum per aliquot dies per interpretē iam dicti Prælati Gabor nominatum egiſſet, vt illi antigoniſta ſubſtitueretur, qui religionem Chriſtianam contra eũ defendere audeat, ſed omnes quotquot in ea religioſi fuerant vrbe, ad vnius Ethnici vocē muti redditi erant, nec mihi diſſimiles videbantur Iſraëlitis eſſe, qui ſub rege Saule viuētes, ad vnius incircumciſi Goliath, & quidem ſpurij, μονομαχίαν eos prouocātis,

venire

venire non ſunt auſi. Id ego videns turbatus dolebam nimium, in tanto cœtu clericorum reperiri neminem, qui veritate ipſa armatus, ſaltem per interpretem, inſolentiam Ethnici reprimere auderet. Et verebar, ne propter nefandam, & omnibus modis deteſtandam, præſertim tali in negotio, taciturnitatem, & ignauiam, homini nefario palmam tribuiſſe iudicaremur, veriſſimámque cauſam noſtram, & Chriſti ſaluatoris deteriorem redderemus: perpetuam notam ignominiæ Chriſtiano nomini inurentes.

Quamobrem licet ad munus Eccleſiaſticum non ſim vocatus, nihilominus tamen ſuſcepi prouinciam, de hoc pietatis negotio cum eo me certaturum. Ibi ſtatuto & à nobis prę ſcripto die, con

uenit

uenit magna vtriuſque conditionis hominum frequentia, ſpectatum rei futuræ exitum, hócque in monaſterium fratrum diui Franciſci, die Dominica Pentecoſtes, XXIX. Maij, M. D. XLVII. & primùm hanc propoſuit quęſtionem: Vbi Deus ante cælũ & terram aliasq; creaturas verſaretur. Mihi autem hæc ſua quæſtio licet non adeò ad propoſitum ſpectare videbatur, ne tamen nos Dei Opt. Max. vbique præſentiæ ignaros iudicaret, reſpondi: In ſuo eſſe. Sed quum illi videretur hæc reſponſio vtcumque obſcurior, nec eam poſſet ſatis intelligere, poſtea dixi, Ibidem, vbi & nunc eſt. Hoc intellecto, negauit hęc in vniuerſum, dixitq;, Nequaquam, inquit, ſed in nube candida.

Qui

Qui quum eum in nube fuiſſe affirmaret, citaui Geneſim (nam & ipſi legunt libros Moſæ & Prophetarum) & dixi: Si Deus ipſe ante cæli & terræ creationem in nube erat: Ergo nubes primùm antequàm cælum & terra creata eſt.

Ibi poſt vltrò citroq; de hac re agitatos ſermones conuictus, noluit de hac re vltra diſputare: igitur ceſſit mihi locus proponendę quæſtionis: & ob feſtiuitatem eius diei, viſum fuit de eodē pauca diſſerere: ſtatim depictis his verbis (vt in figura præcedenti) literis & ſermone Arabico, quomodo in Alcorano ſcripta habentur, poſtea illi legenda porrexi: quorum prolatio eſt eiuſmodi:

MYSTERIVM SANCT. Trini. Arabic.

Bi ſem Allahe, el Rahmane, el Ruoahim.

Quorum interpretatio hæc, *Bi*, id eſt, in: *Sem*, id eſt, nomen, quaſi dicat in nomen: *Allahe*, id eſt, Dei: *El Rahmane*, id eſt, miſericordiæ: *El Ruoahim*, ſpiritus eorum.

Sciendum quòd lingua Arabica multum habet affinitatis cum Hebraica, & Chaldaica, quæ committo iudicio virorum cognitionem habentium Hebraici ſermonis, vel etiam vtriuſque, nã *Sem*, & Hebręi dicunt, quod ſignificat nomẽ, *Allah*, apud Arabes, *Elohi*, apud Hebræos, atque Chaldæos. *Rahmã*, vtriuſque nationis eſt vocabu

cabulum, quod ſignificat miſericordiam, ita quoque & *Ruoah*, ſpiritum ſignificat, & addita *Im*, fit pluralis : nam Hebraica pluralia plerumque in *Im*, terminantur.

Hæc qui quũ vidiſſet, admiratus vehementer, vndenam hæc, inquit, Chriſtianus? nam in omni operis principio vtimur, inquit, nos Muſulmani iſtis tribus verbis, & ſingulis capitulis Alchorani præpoſita habentur. Quũ aſſedimus menſæ vt edamus, hæc præmittimus verba : euntes ad orationem, quũ abluimus manus, & cætera membra corporis. Inſuper peracta lotione, repetendo hæc tria verba, aqua aſpergimus capita dicendo, *Bi Sem Allahe, El Rahmane, El Ruoahim.*

Igitur quum faſſus eſſet verita-

tem, quæſiui ab eo, quidnam intelligant per miſericordiam.

Qui reſpondit ſe non intelligere, niſi ſecundum literam, nec habere aliud ſignificatum.

Poſt hæc acceſſi ad myſticam interpretationem verborum, & ea iuxta genuinam veritatem, in tres perſonas partitus ſum, videlicet, Patris, Filij, & Spiritus ſancti. Vt autem melius intelligeret, in Arabicum ſermonem verti hoc modo:

Bi, id eſt, in: *Sem*, id eſt, nomen: *El Ab*, id eſt Patris: *V*, id eſt, &: *Ben*, id eſt, Filij: *V*, id eſt, &: *Ruoah*, id eſt, Spiritus: *Elchutz*, id eſt, ſancti.

Qui quũ Filij Dei mentionem me feciſſe intellexiſſet, quæſiuit: vndenam filius eſſet Deo? Quum ſecundùm legem noſtram & Machome-

chometi doctrinam, Deus non habeat vxorē, inquit, nec proles. Deinde cœpi interpretari prout intelligebam.

Nos videlicet, Deum vocare Patrem, propter creaturas, primam nempè cauſam creantem, & omnia conſeruantem: qui ſemper in eadem Eſſentia fuit, in qua & nunc eſt, & erit in ſecula ſeculorum: qui eſt prima perſona diuinitatis in Trinitate.

Filium verò (qui à Mehemmeto in Arabicum vocabulum videlicet, *Rahmān*, quod miſericordiā ſignificat, eſt mutatus) Deum habere ita credimus: & non ſecūdùm concupiſcentiā carnis (quū Deus ſit ſpiritus) ex fœmina genitum: ſed ab eſſentia ac ſubſtātia Dei omnipotentis procedentem: qui vt peccata noſtra tolleret,

aſſumpta carne humana, ex immaculata virgine, pro nobis paſſus, mortuus, atque ſepultus: & iuxta dicta prophetarum, tertia die à mortuis ſurrexit: poſthæc aſcendit ad cælos & ſedet ad dexteram Dei patris: inde venturus eſt viuos & mortuos judicare: & tunc dabit immortalitatis beatitudinem his, qui in eum credunt: incredulis verò ſupplicia æterna.

Poſteà oſtendi illi imaginem crucifixi: vide, inquã, ſi immeritò & à Mehemmeto, hic filius æterni Dei, dictus ſit miſericordia? dum expanſis brachiis vocat vt amplectatur nos dicens:

Venite ad me omnes qui laboratis, & eſtis onerati peccatis, vt reficiam vos.

Et vt eum de Myſterio Trinitatis redderem certiorem, oſtendi ſolem.

ſolem. Habes pulchrã ſolis ſimilitudinem, inquam. Sicut vnus eſt ſol habens formam, calorem, & ſplendorem: ſic vnus eſt Deus & pater, qui habet filium, & ſpiritũ ſanctum, quem vos *Ruoahim* vocatis, conſiſtens in his tribus perſonis, quæ ex æquo de eadem ſubſtantia ſunt, déque eodem ſubiecto, ab æterno quidem nullo creante permanentes.

Et ita per cõparationem hanc, credidit in Deum Patrem, & Filium eius vnigenitũ, & Spiritum ſanctum in Trinitate vnum.

Et quum audiſſet me, hęc ita, & ſatis indoctè de Deó, & eius filio, & ſpiritu ſancto diſſerere, plurimùm admiratus dixit, *Allah, Allah:* quod ſignificat Deus, Deus.

Ego, inquit, vel aliquis nóſtrũ, nunquam credidiſſemus vos ita

bene de Deo ſentire; exiſtimabamus enim vos, inquit, in maximis tenebris conſtitutos: ſed iam ex tuis relatis intelligo, vos optimè de illo ſentire: niſi quòd Mehemmetum Prophetam Dei magnum, parui faciatis.

Quid nobis cũ Mahumeti nugis, & ſomniis? nam pręter baptiſmũ & myſteriũ Trinitatis, quæ à nobis accepit Chriſtianis, ſcimus in ſuo Alcorano nõ habere quicquam, quod ad veritatem ſpectet.

Cæterùm, citaui illi nugas vel ſomnia potius Machometi de duobus Angelis, Aroth, & Maroth nominatis: quos Machomet à Deo in terrã miſſos fuiſſe narrat, vt ius mortalibus adminiſtrarent: quibus iuſſit ne vinũ biberent, nec mulieribus ſeſe admiſcerent, neque alicui ad ſuperos iter

oſtend

oſtenderent. Qui tranſgreſſo mã dato diuino, inebriati ſunt à muliere decepti, coinquinati ſunt, eíque iter ad ſuperos eundi oſtenderunt.

Quam quũ Deus in cælum venire vidiſſet, Angelos ſibi aſtantes interrogauit: quiſnam hic in cælum hac forma indutus veniret?

Ibi Angeli, quũ narraſſent errorem eſſe Arothi, & Marothi, iuſſit, vt mulier in ſtellam conuerteretur, Angelos verò concatenatos in vnum puteum, perpetuò cruciandos mittere præcepit.

Et huiuſmodi ridiculoſa multa: vt de animali *El Barathl*, humani ſermonis capacis, quod animal Mehemmetũ in cælum tulit, vbi Mehemmet fatetur ſe vidiſſe Angelos magnos, habentes multa ca

 pita.

vnumq́ paſtorem Chriſtũ, quàm facillimè (vt in ſequenti capitulo copioſè intelligetur) breui tempore, Euangelicæ prædicationis virtute, compellando reducat. Quod vt breui nobis concedatur precemur Patrẽ, per Filium, & Spiritum ſanctum: qui eſt ſemper benedictus, glorioſus & laudabilis Deus in Trinitate, per infinita ſecula ſeculorum.

AMEN.

DIS

DISPVTATIONIS CVM TVRCA HAbitæ narratio.

*

CAP. IIII.

SVMMO labore, nec ſine grauiſſ. periculo vitæ, Orietalium, Occidẽtalium, Meridionalium, necnon Septentrionalium partium, amœnioribus locis & potioribus vrbibus peragratis & viſitatis, hisq; non ſecus, quàm Socratis atque Platonis, nec non aliorum Philoſophorum more penetratis, perluſtratis & diligẽter exploratis, famoſiſſimã Hungariæ vrbem Varadinum dictam: quum appuliſſem: in qua

eodem

eodem tēpore caſu fortuito aderat quidam Mehemmetanæ ſectæ legis peritus *Deruis Gſielebi* dictus, qui peractis cum Prælato eiuſdem ciuitatis, videlicet, fratre Georgio, ſuis negotiis, ſummopere deſiderabat cum Chriſtianis aliqua de fide ac religione vtraque conferre.

Hoc igitur quum per aliquot dies per interpretē iam dicti Prælati Gabor nominatum egiſſet, vt illi antigoniſta ſubſtitueretur, qui religionem Chriſtianam contra eū defendere audeat, ſed omnes quotquot in ea religioſi fuerant vrbe, ad vnius Ethnici vocē muti redditi erant, nec mihi diſſimiles videbantur Iſraëlitis eſſe, qui ſub rege Saule viuētes, ad vnius incircumciſi Goliath, & quidem ſpurij, μονομαχίαν eos prouocātis,

venire

venire non ſunt auſi. Id ego videns turbatus dolebam nimium, in tanto cœtu clericorum reperiri neminem, qui veritate ipſa armatus, ſaltem per interpretem, inſolentiam Ethnici reprimere auderet. Et verebar, ne propter nefandam, & omnibus modis deteſtandam, præſertim tali in negotio, taciturnitatem, & ignauiam, homini nefario palmam tribuiſſe iudicaremur, veriſſimámque cauſam noſtram, & Chriſti ſaluatoris deteriorem redderemus: perpetuam notam ignominiæ Chriſtiano nomini inurentes.

Quamobrem licet ad munus Eccleſiaſticum non ſim vocatus, nihilominus tamen ſuſcepi prouinciam, de hoc pietatis negotio cum eo me certaturum. Ibi ſtatuto & à nobis præſcripto die, con

uenit

uenit magnà vtriuſque conditionis hominum frequentia, ſpectatum rei futuræ exitum, hócque in monaſterium fratrum diui Franciſci, die Dominica Pentecoſtes, XXIX. Maij, M. D. XLVII. & primùm hanc propoſuit quęſtionem: Vbi Deus ante cælũ & terram aliasq; creaturas verſaretur. Mihi autem hæc ſua quæſtio licet non adeò ad propoſitum ſpectare videbatur, ne tamen nos Dei Opt. Max. vbique præſentiæ ignaros iudicaret, reſpondi: In ſuo eſſe. Sed quum illi videretur hæc reſponſio vtcumque obſcurior, nec eam poſſet ſatis intelligere, poſtea dixi, Ibidem, vbi & nunc eſt. Hoc intellecto, negauit hęc in vniuerſum, dixitq;, Nequaquam, inquit, ſed in nube candida.

Qui quum eum in nube fuiſſe affirmaret, citaui Geneſim (nam & ipſi legunt libros Moſæ & Prophetarum) & dixi: Si Deus ipſe ante cæli & terræ creationem in nube erat: Ergo nubes primùm antequàm cælum & terra creata eſt.

Ibi poſt vltrò citroq; de hac re agitatos ſermones conuictus, noluit de hac re vltra diſputare: igitur ceſſit mihi locus proponendę quæſtionis: & ob feſtiuitatem eius diei, viſum fuit de eodē pauca diſſerere: ſtatim depictis his verbis (vt in figura præcedenti) literis & ſermone Arabico, quomodo in Alcorano ſcripta habentur, poſtea illi legenda porrexi: quorum prolatio eſt eiuſmodi:

cabulum, quod ſignificat miſericordiam, ita quoque & *Ruoah*, ſpiritum ſignificat, & addita *Im*, fit pluralis : nam Hebraica pluralia plerumque in *Im*, terminantur.

Hæc qui quũ vidiſſet, admiratus vehementer, vndenam hæc, inquit, Chriſtianus? nam in omni operis principio vtimur, inquit, nos Muſulmani iſtis tribus verbis, & ſingulis capitulis Alchorani præpoſita habentur. Quũ aſſedimus menſæ vt edamus, hæc præmittimus verba : euntes ad orationem, quũ abluimus manus, & cætera membra corporis. Inſuper peracta lotione, repetendo hæc tria verba, aqua aſpergimus capita dicendo, *Bi Sem Allahe, El Rahmane, El Ruahim.*

Igitur quum faſſus eſſet verita-

tem, quæſiui ab eo, quidnam intelligant per miſericordiam.

Qui reſpondit ſe non intelligere, niſi ſecundum literam, nec habere aliud ſignificatum.

Poſt hæc acceſſi ad myſticam interpretationem verborum, & ea iuxta genuinam veritatem, in tres perſonas partitus ſum, videlicet, Patris, Filij, & Spiritus ſancti. Vt autem melius intelligeret, in Arabicum ſermonem verti hoc modo:

Bi, id eſt, in: *Sem*, id eſt, nomen: *El Ab*, id eſt Patris: *V*, id eſt, &: *Ben*, id eſt, Filij: *V*, id eſt, &: *Ruoah*, id eſt, Spiritus: *Elchutz*, id eſt, ſancti.

Qui quũ Filij Dei mentionem me feciſſe intellexiſſet, quæſiuit: vndenam filius eſſet Deo? Quum ſecundùm legem noſtram & Ma-

chome

chometi doctrinam, Deus non habeat vxorē, inquit, nec proles. Deinde cœpi interpretari prout intelligebam.

Nos videlicet, Deum vocare Patrem, propter creaturas, primam nempè cauſam creantem, & omnia conſeruantem: qui ſemper in eadem Eſſentia fuit, in qua & nunc eſt, & erit in ſecula ſeculorum: qui eſt prima perſona diuinitatis in Trinitate.

Filium verò (qui à Mehemmeto in Arabicum vocabulum videlicet, *Rahmān*, quod miſericordiā ſignificat, eſt mutatus) Deum habere ita credimus: & non ſecūdùm concupiſcentiā carnis (quū Deus ſit ſpiritus) ex fœmina genitum: ſed ab eſſentia ac ſubſtātia Dei omnipotentis procedentem: qui vt peccata noſtra tolleret,

aſſumpta carne humana, ex immaculata virgine, pro nobis paſſus, mortuus, atque ſepultus: & iuxta dicta prophetarum, tertia die à mortuis ſurrexit: poſthæc aſcendit ad cælos & ſedet ad dexteram Dei patris: inde venturus eſt viuos & mortuos iudicare: & tunc dabit immortalitatis beatitudinem his, qui in eum credunt: incredulis verò ſupplicia æterna.

Poſteà oſtendi illi imaginem crucifixi: vide, inquã, ſi immeritò & à Mehemmeto, hic filius æterni Dei, dictus ſit miſericordia? dum expanſis brachiis vocat vt amplectatur nos dicens:

Venite ad me omnes qui laboratis, & eſtis onerati peccatis, vt reficiam vos.

Et vt eum de Myſterio Trinitatis redderem certiorem, oſtendi ſolem.

ſolem. Habes pulchrã ſolis ſimilitudinem, inquam. Sicut vnus eſt ſol habens formam, calorem, & ſplendorem: ſic vnus eſt Deus & pater, qui habet filium, & ſpiritũ ſanctum, quem vos *Ruoahim* vocatis, conſiſtens in his tribus perſonis, quæ ex æquo de eadem ſubſtantia ſunt, déque eodem ſubiecto, ab æterno quidem nullo creante permanentes.

Et ita per cõparationem hanc, credidit in Deum Patrem, & Filium eius vnigenitũ, & Spiritum ſanctum in Trinitate vnum.

Et quum audiſſet me, hęc ita, & ſatis indoctè de Deo, & eius filio, & ſpiritu ſancto diſſerere, plurimùm admiratus dixit, *Allah, Allah:* quod ſignificat Deus, Deus.

Ego, inquit, vel aliquis noſtrũ, nunquam credidiſſemus vos ita

bene de Deo ſentire ; exiſtimabamus enim vos, inquit, in maximis tenebris conſtitutos : ſed iam ex tuis relátis intelligo, vos optimè de illo ſentire: niſi quòd Mehemmetum Prophetam Dei magnum, parui faciatis.

Quid nobis cũ Mahumeti nugis, & ſomniis? nam prçter baptiſmũ & myſteriũ Trinitatis, quæ à nobis accepit Chriſtianis, ſcimus in ſuo Alcorano nõ habere quicquam, quod ad veritatem ſpectet.

Cæterùm, citaui illi nugas vel ſomnia potius Machometi de duobus Angelis, Aroth, & Maroth nominatis: quos Machomet à Deo in terrã miſſos fuiſſe narrat, vt ius mortalibus adminiſtrarent: quibus iuſſit ne vinũ biberent, nec mulieribus ſeſe admiſcerent, neque alicui ad ſuperos iter

oſtend

oſtenderent. Qui tranſgreſſo mã dato diuino, inebriati ſunt à muliere decepti, coinquinati ſunt, eíque iter ad ſuperos eundi oſtenderunt.

Quam quũ Deus in cælum venire vidiſſet, Angelos ſibi aſtantes interrogauit: quiſnam hic in cælum hac forma indutus veniret?

Ibi Angeli, quũ narraſſent errorem eſſe Arothi, & Marothi, iuſſit, vt mulier in ſtellam conuerteretur, Angelos verò concatenatos in vnum puteum, perpetuò cruciandos mittere præcepit.

Et huiuſmodi ridiculoſa multa: vt de animali *El Barathl*, humani ſermonis capacis, quod animal Mehemmetũ in cælum tulit, vbi Mehemmet fatetur ſe vidiſſe Angelos magnos, habentes multa capita.

pita, & ea multas & diuerſas linguas habere. Hoc profectò ſatis ridiculoſum, & prophetiæ nomine minimè dignũ, ſed neſcio inquam: forſitan vino repletus in ſomnio talia miracula, ſeu potius portenta ridiculoſa, ſe ſomniaſſe vidit. Igitur quum huiuſcemodi nugas narrare, & ſuo Alcorano inſerere eſt auſus: non verus propheta, ſed pſeudopropheta, meritò ab omnibus nobis vocari debet. Quibus auditis, pudore affectus ſurrexit, & de cętero diſputare noluit: ſed introduxit me in templum, oſtendit imagines ſculptas in ligno: rogauitq; vtrũ nos eas ſimilitudines hominum adoramus, aut ſi eas veneramur: cui reſpondi, Nequaquam opineris nos ligna, vel lapides, ex quibus hæ imagines ſculptæ ſunt, adorare:

re: ſed ea ratione in templo ſeruamus, ac veneramur, non quo res quædam ſunt, ſed ratione ea qua nobis Chriſtum Deũ, D. Virginem, vel aliquem ex diuis cælo aſcriptis, effigiant, ob oculos ponimus. Chriſtum autem verum Deum in eius imaginibus adoramus & cæteros ſanctos veneramur, obſeruamus, honore proſequimur, quod & vos nec regib', aut inſignibus viris denegatis, nos autem iam Deo conſecratis, nulla labe commaculatis, hiſque quos & Deus ſic voluit honorari.

Rurſus vt Deo gratias agamus de beneficiis, quę in iſtis intelligimus ab eius clementia condonatis. Prætereà vt inuocato eorundem præſidio, Deũ habeamus in auxilium, clementẽ, & propitium. Poſtremò vt diſcamus, & laboremus

mus eorundem ſanctimoniam, charitatem, pietatémque imitari.

Ibi inter colloquendum, vidit canes in templo deambulare & indumēta altarium commaculare (rem profectò peſſimam, & conſuetudinem hanc, ab omnibus vituperandam) dixit,

An beſtias templum ingredi liceat? Ibi pudore affectus, ignorabam quomodo defenderem hāc Chriſtianorum paſtorum negligentiam: reſpondi tamen, non licere, nec eſſe honeſta, ſed cuſtodum templi negligentia id factum puta.

Vbi autem hęc intellexiſſet, laudauit plurimùm, rogauitq́; vt docerem eum orationem dominicam, quam illi in Turcicum ſermonem verſam hoc modo ſum interpretatus, vt ſequitur.

DOMINICA ORATIO
Lingua Turcica.

Babamoʒ, hanghe gugteſſon
Pater noſter qui es in cælis, ſan-
chuduſſ olſſun ſſenungh, adun
ctificetur nomen tuum, adue-
gelſſon ſſenung memlechetun,
niat regnum tuum,
olſſum ſſenungh iſſtedgunh nycſe
fiat voluntas tua ſicut
gugthe Yle gyrde. Echamegu-
in cælo & in terra. Panem
moʒi hergunon Yere biʒe
noſtrum quotidianum da nobis
bu gun, hem baſſa biʒe borſli-
hodie, & dimitte nobis debita
gomoʒi, nycſe biʒ de kaſlaruʒ
noſtra, ſicut & nos dimittimus
borſetigleremoʒi. hem yedma
debitoribus noſtris. Et ne nos in-
byʒegeheneme, de chur-
ducas in tentationem, ſed libe-
tule

tule bizy iaramazdan,
ra nos à malo,
Amen.
Amen.

His auditis,vale dicto omnibus diſceſſit.

CORNE. SCRIB.
PIO LECTORI.

*

Vultis Chriſtiadæ miſerandos cernere caſus?
Fœdaſq; ærumnas,horrificaſq; cruces?
Quãtaq; ſub rapidis(res vera) afflictio Turcis
Captiuos maneat,heu mihi,Chriſtiadas?
Hunc legitote auidi;rurſum hunc legitote libellum,
Et motu mentis voluite cuncta pio.
Diſpereã niſi tũ lacrymæ, gemituſq;,grauiſq;
Corde dolor,vobis viſcera quaſſa premant.

HAbes iam, Chriſtianiſſime Lector, fratrum noſtrorum ſub Turcico iugo ſeruitutis viuentium miſerias & calamitates, partim verbis, partímque figuris, ſatis compendiosè delineatas. Habes præterea & tredecim potentiſſimorũ Chriſtiani Imperij Monarcharum gladium noſtrę cladis vindicem futurum, eúmque duplicem iuxta infideliũ vatis præſagia: qui ſi contra hunc crudeliſſimum tyrannum iam fato damnatum ſtringatur, quis dubitat breui vnum ouile vnumq́; Paſtorem futurum?

*

DEPLORATIO CLADIS CHRIſtianorum.

*

CAP. V.

IMMENSO & incredibili dolore affectus, Monarchæ inuictiſſimi, Rectorésque Reipublicæ Chriſtianæ Auguſtiſſimi, pro fratribus noſtris, eorum ſortem duriſſimam dolendo, & miſerrimam vitam deplorando: quorum alij hæretica prauitate ſeducti, à gremio ſacroſanctę Eccleſiæ defecerunt: alij ciuili enſe mactãtur: alij hoſtili cruento gladio trucidati, à feris deuorantur: alij (proh dolor) Turcarum prædafacti, in perpetuam eorum ſeruitu:

uitutem abducti, crudeliſſimè aſfliguntur: qui ad vos lacrymabili voce ſuſpirando clamitant.

O nefanda & execranda diſcordia, & regnandi auida cupido: quot iam animas ad cultum diuinum conſecratas, in obſequium Sathanæ tradidit? quotq́; potentiſſimorum Imperatorũ, Regum, Principum, & vtriuſque ſtatus & conditionis fortiſſimorum Heroum, imperia & regna deſtruxit? Superbiſſimarum vrbium mœnia demolita eſt: ſumptuoſiſſima palatia, & fortiſſima caſtra ſolo æquauit, eósque ex eminentiſſimo ſtatu ac gradu deiectos, in perpetuum luctum ablegauit.

Licèt tamen non ad conſcribenda Principum geſta, ſed ad captiuorum calamitates, & tragœdias delineandas manum appo-

ſuerim, vnius tamen noſtræ tempeſtatis potentiſſimi ac ſuperbiſſimi huius abominandæ diſcordię comitis, videlicet Seruię Deſpoti, turpiſſimum exemplum nō poſſum ſilentio præterire: qui pacto fœdere cum Boſnenſi Sangiaco, hoſte ſibi vicino, & quũ fortiora caſtra in confinibus Turcarum, vſq; ad Sauum fluuium (qui diuidit ac ſeparat Illyriam à Croatia) poſſideret, & tunc omnes prouincias inter Sauum & Drauum fluuios, ab impetu & incurſu Turcico defenderet & tueretur, in manus hoſtis ſe dedit.

Iſte Deſpotis, aut ſi mauis, dominus Seruiæ, dum veniret cum proceribus Sclauoniæ in diſcordiam, & cõtrouerſiam, facta amicitia cum dicto Sangiaco, ibi adiuncto Turcico exercitu ſuo militi,

liti, traiectoq; Sauo fluuio ad vadum Chobacz dictũ, Sclauonos proceres, partim diſcordes, partim etiam ad reſiſtendum impotentes inuaſit, & profligauit: eorum prouincias debellauit, igne, & ferro deuaſtauit: oppida, & caſtella, partim violenta manu, partim dolo & inſidiis (vt Turcarum eſt mos) paucis diebus expugnauit. Poſt paucos tandem menſes, quum dictus Sangiacus Deſpotis prouincias inter ſuas eſſe conſpexiſſet, nacta occaſione, Deſpoten ſtrenuè inuaſit: quo tandem occiſo, eius quoque ditiones Turcico imperio ſubegit.

Ita enim ille ſeditioſus atheos, proditor patrię & fratrum ſuorũ, ignominiosè vitam finiuit. Nam Turcæ præmia eiuſmodi ſunt: quoſcumque ſuis dolis, fraudibus

&c inſidiis capere poteſt. Ita pleriſque & Hungariæ proceribus fecit: quorum nonnulli nunc in captiuitate Turcica detenti, vt Mailat, & Terech Balint (niſi proximis his diebus ſunt extincti) miſerrimam traducunt vitam.

Quamobrem euitanda nobis profectò, Monarchæ Chriſtianiſſimi, & ſummopere cauenda huius tyranni ſæuitia: & verendum ne exploratis regionibus, inconcordes, viribusq; exhauſtos aggrediatur: & non tantùm Siculos ac Calabros oppugnet, verumetiam Gallis ſublatis, vniuerſæ Chriſtianitati terrorem incutiat atque tremorem.

Felix quem faciunt aliena pericula cautum:
Nam res veſtra agitur paries quū proximus ardet.

Malus

Malus Chriſtiadas furor fatigat
Principes: proprijs perire quærunt
Inſani gladijs, neque ante finem
Bellis ſæuitiaq́ ponere vllum,
Quàm diſcordia, peſſimiq́ fati
Inteſtina lues, lupo rapaci
Paſtorem ſimulatque ouile tradat.
Nónne ter ſuperum inferumq́ vidit
Graſſantes mare Turcicas triremes,
Vaſtare oppida Chriſtiana, pagos,
Captos ruricolas? ſcelus nefasq́,
Si qui debuerant genus tueri
Velis Chriſticolũ atq; equis, procurant
Velis perdere nos equisq́, tandem
Quæ ſint proſpiciant futura nobis.

Ego verò, ne prolixior in hoc dicendi genere videar, veſtro prudentiſſimo ac ſapientiſſimo Religionis Chriſtianæ Principum iudicio corrigenda & emendanda relinquens, ad deplorandas fratrum noſtrorum, ſed captiuorum

& ſub Turcarum grauiſſimo ac crudeliſſimo tributi iugo viuentium Chriſtianorum miſerias, afflictiones & calamitates redeo: quorum alij catena collo vincti per aſpera & lubrica Thraciæ atque minoris Aſiæ loca, nudis pedibus in fame, ac ſiti, tanquam bruta animalia venales diſtrahuntur, & vbi labore longi itineris, vel aliis calamitatibus & anguſtiis afflicti, aliqui eorum extincti fuerint (vt plerumque accidit nobilioribus, & qui in otio & deliciis ſunt educati) tales in proximam foſſam abiecti, & inhumati, à beſtiis dilaniantur.

Alij, vt puta vtriuſque ſexus iuuentus, magonum & laniſtarum impuram libidinem patiũtur: vbi auditur ingens ploratus & vlulatus adoleſcentium vim patien-

tium:quos miſerrimos,nec ſexen nis ætas, à tali fœditate defendere poteſt.

Alij, videlicet ruſticæ atq; mechanicæ artis ignari, & minus vēdibiles literati, oppidatim ac plateatim longo tempore ducuntur: & quum venditi fuerint, fuſtibus ac loris compulſi, artes mechanicas & ruſticas, videlicet agriculturam, armentorum & ouium paſturam, aliáque grauiſſima exercitia, diſcere coguntur. Et qui eorum ſunt robuſtiores, hi ad triremes traduntur: vbi veſtibus exuti, compedibus vincti, nudi miſerrimè cruciantur: quorum miſerias, nulla vis humani ingenij verbis exprimere poteſt.

Nam ſi illa gens hanc calamitatem proſciuiſſet, millies mori citius præoptaſſet, quàm iſta pati.

Si vſquam mors cum vita commixta eſt, imo ſi vſquam vita diu ſupereſt, vt diu moriaris, id in Turcia eſt. Nihil Ægyptiaca ſeruitus, Babylonicum exilium, Aſſyriaca captiuitas, Romanorum euaſtatio, ad has miſerias: vbi quotidie audiuntur threni Ieremię, nec verbis ſed rebus conſtant.

Miſeri, qui quaſi in fornace illa ardenti Hur Chaldæorum viuũt, votis & gemitibus cælum petũt, vſquequo dormis Domine, exurge, & ne repellas in finem: vbi cum omni ſpe ſe vndique oppreſſos atque aggrauatos ſentiunt, rurſus à cælo ad patriam oculos reiectant, quam & ipſam in ſeruitute vident: relegati tamen à patria in patria ſeruitutem agere cupiunt: vota illorum, non libertatem, ſed eandem ſeruitutẽ,

mut

mutatis tantùm ſedibus concipiunt.

Qui vt voto ſatisfaciant, vitam ſuam morte commutare cupientes, fugam ineunt: quorum alij relicto grege in deſerto, alij bobus in agro & aratro ad deuorandum lupis, abeunt.

Nonnulli mactatis hero & familia, quidam etiam ſuccenſis ædibus primùm, ſeſe vindicare volentes, magno ac manifeſto periculo ſeſe expoſitos, per deſerta atque aſperrima loca, glandibus, herbis agreſtibus, & earum radicibus amaris, ſale modico conditis eorum miſerrimam, & pluſquam infœlicem vitam ſuſtētando fugiunt, diurnis tēporibus in antris latitantes, nocturnis autem polo arctico duce ad Helleſponticum mare cōcurrunt, aut etiam

ſi locus fugæ non datur, in ſummitate arborum propter ferociſſimas feras, fune ramis alligati vigilant: quorum plerique aut fame pereunt, aut ferarum dẽtibus dilacerantur, vel etiam, antequam ad mare traiiciẽdum perueniunt, ab opilionibus capti rurſum in captiuitatem traduntur.

Alij verò dum ad mare magno labore, & poſt longos diurnos & nocturnos errores perueniũt, colligatis lignis mare traiicere contendunt: aut à tranſeuntibus nautis capti ad *Chadian*, id eſt, iudicem deducuntur: aut tempeſtate maris obruti intereunt, & rariſſimi ad has partes redeunt. Quorum pars vbi ad eorum heros & propinquos traditur, diriſſimis ſuppliciis atque tormentis dum affliguntur, ad vos Monarchas,

Reges,

Reges, Principes, & Chriſtianæ reipublicæ rectores miſerabilem vocem conuertere ſolent.

Optant ſanctiſſimum, ac clementiſſimum Papam, patrem patriæ, Paſtorem orthodoxæ Eccleſiæ, item Reuerendiſſimos Cardinales, Patriarchas, Archiepiſcopos, Epiſcopos, Abbates, & reliquos prælatos, eius coadiutores & ſubditos: vires ſuæ Sanctitatis, ad liberationem eorum conuertere: & filiis ſuis coadunatis, in vnitatem & concordiam redactis, contra communem hoſtem opprimendum eos adhortari.

Optant auguſtiſſimum & inuictiſſimum ſacri Imperij Romani Cæſarem, ac vniuerſos eius Principes, Duces, & Heroas, poſthabito domeſtico bello, conuocatis ſuis proceribus, electoribus,

ac primatibus ſui Imperij, ad defendendum & ad augendum ſtatum ſuum: contra vicinum, & iam imminentem ſibi hoſtem victricia arma mouere. Sciunt illi parere Hiſpanos in bello acerrimos: Belgas ferociſſimos: Italos corpore, & ingenio præſtantiſſimos: Germanos animoſiſſimos. Sciunt illi addictiſſimum Regem Romanorum, Turcarum bellis aſſuetiſſimum, Illyricis, & ſubalpinis gentibus ſubnixum.

Optãt etiam Chriſtianiſſimum Regem Gallorum, Eulogij ſui conuenientia, ſuas opes, & arma ſua bellicoſiſſima, ad defenſionem & liberationem fratrum ſuorum appatare.

Optant præterea fortiſſimos ac potentiſſimos Reges, atque Monarchas, nec non vniuerſos

Chriſt

Chriſtianiſſimæ reipublicę recto res ac potentatus, Poloniæ, Norwegiæ, Suetiæ, Daniæ, Gotiæ, Daciæ, Angliæ, Scotiæ, Luſitaniæ, ad id ſanctiſſimum bellum venire: & contra hũc immortalem hoſtem eorum ſanctiſſimæ fidei, Sacræ Coronæ, & Imperij, libertatis, parentum, vxorum, filiorum & filiarum, fratrum, amicorum, totiusq́; Chriſtianitatis incolarum, perpetuum inimicum & aduerſarium, omnibus opibus & viribus vnanimes pugnare, ipſumq́; è medio tollere.

Optant poteſtatem quoque tã ſpiritualis, quàm etiam temporalis gladij, ſeu diſciplinæ auctoritatem habentem, dignum quoque ſui officij villicum & adminiſtratorem ſeſe præbere: ſceleratos, & diſſolutè viuentes, pro quibus ira

diuina

diuina in filios perditionis breui eſt ventura, iuxta debitam & inſtitutam normam ac regulam, ad bene beateq́; viuendum caſtigando reuocare: quorum rationem Deo, & vero patrifamiliâs Chriſto, ſe daturos fatentur, ne amiſſo villicationis ſuo officio, in eãdem paupertatem (vt iam pleriſque euenit) inopinati & dormientes incidant.

Optant etiam vtriuſq; ſexus & cõditionis ſenes & iuuenes, pios ac Deo deuotos Chriſticolas, religioſos ac ſeculares, dilectiſſimos parentes, chariſſimos fratres, colẽdiſſimos amicos, proximos, atque ſodales, humili vultu, puro ac ſyncero corde, deuota mente, flebili voce, lacrymoſis oculis, eorũ miſeriis & calamitatibus condolere: plorare ad Dominum, ſi forſitan

ſtan miſerebitur populo ſuo, & auertat iram ſuam, & non det eos in opprobrium ſempiternũ, huic tyranno infideli, & crudeliſſimo hoſti fidei, religionis, ac libertatis Chriſtianæ, ſed inſpiratis mentibus Chriſtiani Imperij Monarcharum, Regum atq; Rectorum, lumine Spiritus ſancti, vſque ad concordiam & vnitatem reductis contra hunc voraciſſimum & inſatiabilem draconem, cõceſſa victoria, miſeri, captiui, & ſæuiſſimo infidelium tributi iugo grauati, fratres eorum Chriſtiani liberati, in patriam ad Chriſti cultum reducti, illi ſoli ſeruiant, qui eſt benedictus in ſecula. Vt tandem deuictis & profligatis hoſtibus, Chriſtianus orbis à tot perpetuis cladibus reſpiret.

EXHORTATIO CONTRA TVRCAS.

CAP. VI.

SÆPE mecum admiratus ſum, Monarchæ inuictiſſ. cur, quum omnia videantur nobis Chriſtianis polliceri victoriam, nunquam tamen eam inter tot annos conſequamur.

Habemus Chriſtum Deum, qui vnica nocte caſtra Sennacherib deleuit: qui Pharaonē ſubmerſit: qui fœminea manu Iudith puellæ Holophernem extinxit, &, vt breuiter dicam, à cuius numine voluntatéque omnes victoriæ pendent.

Turcæ contrà Machometum habent, & in vita flagitioſum, poſt

poſt vitam ſepulcro ſine reſurre-ctione perpetuò inhærentem, vt tantum inter vtrunque nomine interſit, quantum inter viuum viui Dei filium, & inter hominis, & ab homine nati cadauer putridũ, adeò vt in cladibus Chriſtianorum, ſi natura vtriuſque numinis expendatur, mortui videantur viuos armis potentiáque ſuperare.

Iam quum robore corporum dotibúsque animi eos præcellamus, quæ magna præſidia videntur ad hoſtes profligandos, ipſi vbique miſerrimè profligamur. Quid Hungaro audacius? quid Germano vaſtius? quid Gallo procerius? Hiſpano ſolidius? quid Italo ſapientius? aut Polono robuſtius? vt de cæteris nationibus taceam, quorum dotes animi aut

meliores aut certè æquales.

Rurſum ſi indolem animi ſpectes, quid Hungaro vulnerum periculorumq́; ſecurius? quid Germano generoſius? Italo prudentius? Gallo ambitioſius? Hiſpano callidius? quorum ſingula videntur poſſe, vel dare victoriam, vel adiuuare. Sæpe vicit ſine aliis viribus audacia, ſæpe generoſitas animi, ſæpe ſapientia, ſæpe honoris illa auida ambitio, ſæpe calliditas: tamen, me miſerum, inter tot victrices res, à victoria excidimus.

Iam ſi apparatum videas, armorúmque genera, multis rationibus Turcis præſtantiores videmur. Noſtra inuenta ſunt bombardæ, noſtra tot genera panopliæ armaturæ: ipſi Perſæ nudi, aut ſeminudi ad bella prodeunt, illis

illis arcus, nobis *ſclopetæ*, id eſt, nobis fulmina: illis ſagittæ, quæ per dura armorum nullam vim penetrandi habent, quum bombardis ſeu machinis Chriſtianorum vix vlla rupes obſtiterit. Sunt equidem & *Muſulmannis* ſui bombardarij, ſed rariores & indoctiores. Nunc quæſo quas gentes ſecum in expeditionem trahãt? Scythas & Thraces: in quibus non ſapientia Italica, aut induſtria Hiſpanica, ſed inhumana quædam feritas, barbaries, animi ſumma inſcitia, indocta, ſtolida. Iſtis ſe addit Græcus ignauia perditus: Aſiaticus, luxu corruptiſſimus: Ægyptius, non minus animo quàm corpore euiratus: Arabs, excoctus, minutus & exanguis. Quis à tali milite crederet Gallos bellicoſiſſimos, Belgas ferociſſi-

 mos,

mos, Germanos animoſiſſimos, Hungaros audaciſſimos, Italorum ingenia, Hiſpanorum ſolertiam vinci poſſe? attamen (proh dolor!) vincimur, & vincimur ab his, qui in ſeruitutem ducunt: & ſerui pro ſeruitute bella gerunt contra nos: qui in libertate geniti, à proauis & atauis nobis indelibata relicta, ſumus.

Quòd ſi inſtituta & leges vtriuſque nationis inſpicias, neque hac in parte inferiores ſumus. Quid enim Euangelio diuinius? Quid iure canonico regularius? aut quid iure ciuili ſapientius, aut æquius? quum illi ex Alchorano viuant, re non minus ſtulta quàm vana: qui liber nunc inter Chriſtianos verſatur & circunfertur, vt maturè alienas leges diſcamus, qui breui noſtras amiſ-

ſuri videmur, vt antea animo quàm ditione Turcę ſimus. Quid igitur in cauſa eſt, cur inter tot prærogatiuas bellandi, in bello ſemper deuincamur? Cur vexilla crucibus inſignita, olim terribilia, non minus infidelibus nationibus, quàm infernalibus ſpiritibus, nunc toties ſe in fugam auertant?

Dicam paucis, & dicam verè. Deum habemus & ſummum & verum: ſed à nobis alienatum, adeò vt prophetico vocabulo fermè appellari poſſumus non populus Dei. Cur enim Chriſtus nobiſcum eſſet, qui à nobis per tot hæreſes, in tot partes dilaniatur? nam præter nomen, quid nobis Chriſtianis chariſſimi eſt? Ruſticus hoc tempore & impurus & factioſus: oppidanus fallax &

auarus: magiſtratus ſequuntur retributiones, diligunt munera & proſopolepſiam: nobilitas luxum & ignauiam, diſcordiam atque ſuperbiam: miles verò præter ſtipendium & prædam nihil ex bello quærit, ſecurus quò ſceptra cadant, non minus infeſtus in ſuos quàm in hoſtes. Eccleſiaſtici præter pompam Eccleſiaſticam, vix quicquam Eccleſiæ habent, non ſanctitatem, non pietatem, non eruditionem debitam profitentur. Nam ferè omnes quærere videntur quæ ſua ſunt, non quæ Chriſti: & verè prophetæ ore dicere poſſumus, Omnes declinauerunt, ſimul inutiles facti ſunt: non eſt qui faciat bonum, nõ eſt vſque ad vnum. Quid igitur mirum, ſi talibus moribus Chriſtus amicus eſſe nolit?

Bella

Bellamus igitur ſineDeo,&(quod calamitoſius)aduerſario Deo. Apud nos circumferuntur cruces, ſed ipſe Crucifixus ſuo fauore apud hoſtes verſatur. Pereunt igitur omnia:&infinitis cladibus inuoluuntur:& quũ vna gens contra Turcam pugnat, alia verò, vel in domeſticis verſatur bellis, aduocatis & adiunctis ſibi in auxilium infidelibus Paganis, vel Sciſmaticis, velHęreticis, vt acriùs oppugnet Chriſtũ: alia verò, vel priuata curat negotia, vel etiam in otio agit, crapulæ, & aliis voluptatibus indulgẽs. Miles verò, qui in aciem deducitur, nummo inſeruit non Chriſto: ſi deſit ſtipendium, ſtatim vel deſertor vel transfuga futurus.

Quid igitur prodeſt ibi Italica ſapientia, aut induſtria Hiſpani-

ca, aut robur Germanorum, aut ferocitas Gallica, vel audacia Hũgarica, vbi miles nec Chriſtum nec gloriam cogitat, ſed ad bellum venit tanquam ad ganeum, ibi potationes ſuas exerciturus?

Bonas leges habemus, ſed peſſimos mores: bona arma, ſed peſſimos animos: laus eſt ſi inter ſe acriter dimicent: in hoſtem ſi non acriter pugnent, vel dedecus non eſt, vel certè impunitum eſt.

Quando quis vnquàm audiuit militem, vel ob fugam, vel ob abiecta arma mulctatum fuiſſe? quũ olim pœnæ capitales & decimationes non ſingulos, ſed vniuerſas legiones peruaſerint.

Trahimus igitur exiguum numerum, eúmque moribus corruptum, contra tot myriades hoſtium optima diſciplina vtentium.

tium. Nam Turca vitia ſua domi deponit, Chriſtianus aſſumit: in caſtris Turcarum nullæ deliciæ, arma tantummodo & neceſſarius victus: in caſtris verò Chriſtianorum luxus, & omnis luxuriæ commeatus, adeſt grauior turba meretricum quàm virorum. Latrocinatur Hungarus: prædatur Hiſpanus: potat Germanus: ſtertit Bohemus: oſcitat Polonus, libidinatur Italus: Gallus cantat: Anglus lurcatur: Scotus helluatur: militē qui moribus miles ſit, vix vllū reperias. Quid igitur mirum, ſi vincant illi apud quos ſobrietas, parſimonia, vigilantia, fidelitas & ſumma obedientia? Vincantur illi, qui ab hoſtibus vel vagi ad prædas, vel inter pocula, aut apud meretricem, aliásve abominandas & execrandas nequi-

tias inueniantur.

Sed hæc culpa eſt ſuperiorum: nam hi, ſi ſubditos ſuos in timore tenerent, miles Chriſtianus nunquam inferior fieret Turcico. Altera ex parte, principes ipſi, dum mutuis bellis ſeſe conficiunt, cauſam præſtant, vt nunquàm pares vires contra Turcas afferamus, dum pro vno & altero oppidulo digladiamur, & poſt acerrimas præliorum conflictationes; poſt exhauſtas opes nihilo imperio & regno auctiores efficimur.

Heu quantum terræ potuit, pelagiq́, parari
Hoc, quem ciuiles hauſerunt ſanguine dextræ.

Sed ſeræ ſunt querimoniæ. Amiſimus Aſiam atque Africam: extincta eſt Græcia; Ægrota eſt vſque ad mortem Hungaria. Oc-

cupata

cupata eſt iam noſtro tempore Illyria, ſubiecta eſt nuperrimè Turcico imperio Sclauonia, debilitata eſt Auſtria, vis peſtis huius iam Germanorum ceruicibus, atque vniuerſæ Chriſtianitatis dorſo incumbit, adeò vt nemo ab hoc periculo tutus eſſe videatur, qui poſthac non alienā, ſed ſuam rem agēt, pro ſuis limitibus velint nolint decertaturi: niſi velint pro principibus ſerui fieri, & pro liberis mancipia, aut in perpetuis carceribus detineri, ſeu potius mactari, vt plebeij capite, & duce careant.

Nunc ſi potentiſſimi Chriſtiani orbis Monarchę & rectores ad concordiam (vt ſperamus) reducantur, & quiſque ſuas opes ad hoc ſanctiſſimum atque œcumenicum ſeu generale bellum iuxta

vires contulerit, quis dubitabit nos, vel numero exercitatiſſimi, ac robuſtiſſimi militis Turcæ æquales, vel etiam ſuperiores fore, in victoria verò longè latéque excellentiores futuros?

Nam Romanorum Imperium facilè armabit quinquaginta millia equitum & centum mille peditum: idem, vel aliquanto plus ex Gallia & Hiſpania ſperandum. Reliquiæ Hungariæ, & Illyriæ, cum cæteris Romanorum Regis Prouinciis facilè ſexaginta millia equitum producent.

SVMMA CHRISTIAni Militis.

Centum ſexaginta millia equitum. Ducenta millia peditum. Præterea vbi Veneti & Luſitani nauales

nauales ſuas copias conferant, Angli, Scoti, Dani, Daci, Gothi, Poloni, cæteríque Reges, Principes, Duces, & Chriſtiani orbis proceres & rectores militem ſub miniſtrent, præſertim tali Chriſtianiſſimo Cæſare rerum gubernacula tenente, non diutius obſiſtet Turca Chriſtiano, quàm Darius Alexandro: Xerxes Themiſtocli: Antiochus Iudæ Machabæo. Vbi autem victoria potiti fuerimus, híſque viribus ſecundo flumine Danubio, Conſtantinopolim verſus deſcendatur, placato numine, correctis etiam moribus, in procliui erit vincere hoſtes fidei, recuperare Gręciam & Thraciam, vbi adhuc maior pars hominum Chriſtum colit: qui auidiſſimis votis expetunt Chriſtiana arma, ad quamlibet

occaſionem defecturi, & ſuos dominos & tyrannos, à quibus miſerrimè vexantur, oppugnaturi, quæ res ſola victoriam dare, vel maturare poteſt.

Vtinam Monarchæ potentiſſimi domeſtica bella vos illuc ſinerent penetrare: videretis omnia vobiſcum contra eos ad arma cooriri. Nulla ætas, nullus ſexus, nullus ordo hominum veſtra arma relinqueret. Domi quiſque Turcarum in ſuis ſeruis percuſſorem haberet, in caſtris proditorem, in pugna deſertorem. Omnino Chriſtiani, qui illic ſunt, contemptiſſimè de armis Turcarum ſentiunt, vt quos ad velitarem tantùm pugnam idoneos cognoſcunt, hoſtes velut aues clamore quodam perterrent: ſi non eo terroris impetu fuga fit, ipſi fugiunt:

giunt: pręter clypeos & galeas nihil habent, plerique nudi ſunt.

Et vbi iſti Chriſtianæ fidei perpetui hoſtes è medio noſtri tollerentur, & ad latebras Bithyniæ propulſi, noſtro gladio (vt eorum fatentur præſagia) vel ad fidem Chriſti conuerſi, in gremium Sacroſanctæ Eccleſiæ Catholicæ reducerentur, quis dubitaret, quin breui ſit futurum, vt Chriſtianus Imperator, non minus Conſtantinopolitano quàm Romano Imperio inſignis ſit futurus? Rex Romanorum, Hungariam & Thraciam recuperaturus? Rex Franciæ Aſiam minorẽ ſuis ditionibus additurus? Angli, Scoti & Luſitani, Ægypto potituri? Hiſpani tota Africa? Itali omnia littora quæcumque habet mare Mediterraneum in ſua poteſtate habituri?

habituri. item etiã Poloni, Dani Daci, Noruegi, Sueci, Gothi quoque & Iſlandi Septẽtrionalis plagę, ditiſſimarum regionum & nationum populo dominaturi. Præterea Romanæ Sacroſanctæ Eccleſię ſummus Pontifex totius orbis gentium paſtor maximus ſit nominaturus.

Ita ſentiunt non ſolùm captiui & ſub tributo Turcarum viuentes Chriſtiani: verumetiã omnes Turcarum militis & rei bellicæ experientiam & cognitionem habẽtes. Idem ego tredecim annorum curſu experientia didici, in fugientem ſcilicet Turcam fortiſſimum, aduerſus inuadentem fugaciſſimum eſſe.

Turca igitur quũ natura ſit fugitiuus, oppugnandus eſt: impius enim nemine perſequente fugit.

Exurg

Exurgat Deus & diſſipentur inimici eius, & fugiant qui oderunt eum à facie eius. Sicut deficit fumus deficiant, ſicut fluit cera à facie ignis, ſic pereant peccatores à facie Dei, & ab Eccleſia ſua ſancta, vt fiat vnum ouile, & vnus paſtor. Quod concedat nobis trinus & vnus, Pater, Filius, & Spiritus ſanctus. Amen.

NOta, quòd per totam Syriam, & circa Hieroſolymam Græci non vtuntur Græca lingua, ſed tranſtulerunt totam Sacram ſcripturam in Arabicum idioma: neque literis quibus Græci olim vtebantur, ſed Arabicis characteribus vtuntur, etiam miſſam Arabico ſermone celebrant, & omnia diuina officia decantant, quare non neceſſitatis, ſed nouitatis cauſa ſaltem Dominicam precationem eodem ſermone cum Latinæ linguæ interpretatione huic opuſculo inſerere volui, cuius prolatio eſt talis:

*

DOMINICA ORATIO
Arabico ſermone.

*

Abuna elledi fi elſemauat
Pater noſter qui es in cælis,
itchaddes eſmech, tati
ſanctificetur nomẽ tuũ, adueniat
melechatech, techun miſiitech,
regnum tuum:fiat voluntas tua,
chema fi elſſema chedalech
ſicut in cælo &
elared:
in terra.

Hobzina byum
Panem noſtrum quotidianum
hatina iumen, ve noghfor
da nobis hodie, & dimitte
lena denubina, chema veneben
nobis debita noſtra, ſicut & nos
noghfor aſſa leina,
dimittimus debitoribus noſtris,

ve la tedhelna fi: el tegiareb,
& ne nos inducas in tétationem,
lechen negina: men elſerir,
ſed libera nos à malo,
Amen.
Amen.

IOANNIS GOTTSCALCI
BRABANTINI POETAE
laureati in laudem
auctoris.

Quòd varios hoïes, varias quòd viderit vrbes,
Neritij nomen notaq; fama ducis.
Raptus at à Turcis in vincula Bartholomaeus
Neritio erravit per loca plura duce.
Hic Asianorũ, atq; Arabũ distractus in oras,
Quæ tulit eſt teſtis, dira æruica comes.
Ille Ithacen inter iactatus, & Ilion inter,
Clarior ingenio eſt factus Homere tuo.
Hic maris, & terræ diſcrimina maxima ſenſit:
Ille ſed expertus ſola pericla maris.
Quid multa? hic dignus quem laudet Muſa Maronis,
Maonij vatis dignus & ore cani.

PEREGRINVS CHRISTIANO LECTORI.

*

STATVERAM profectò mecum, præſtātiſſime lector, vt elucubratiunculæ meæ, vtcunque in meliorem formam redactæ, hac vice non tantùm argumentis augmentatæ & locupletatæ, verumetiam nitidiori latij ſermonis ſtylo ornatæ in tuam vtilitatem in lucem prodirent, ſed egeſtas aut potius curta (vt aiunt) Peregrini ſupellex, impediuit eum hunc ſubire laborem, qui neque in ξενοδοχείῳ locum philoſophandi obtinere potuit, neque in πανδοχείῳ. In principum autem & magnatū aulis niſi mollibus veſtitus, vel potius benè numatus, ibit etiā Ho-

merus foras. Vt autem id tibi ingenuè fatear, hac tempeſtate mortales, in lapides, parietéſque colorandos & pingendos (quum hi nihil horum indigeant) potiùs quàm in Diuos, aut patriæ vtilitatem, vel proximos egenos; pauperes ac peregrinos ſubleuandos multò ſtudioſiores eſſe.

Tu igitur non ita, Chriſtiane Lector, obſecro facito, ſed Deo Opt. Max. creatori, & redemptori tuo, primùm obtemperato, tandem in proximum ſubleuandum, magis ſtudioſus eſto, qui eſt templum viuum Chriſti, & Spiritus ſancti habitaculum. Præterea non tantùm parentem, patriam (cui iure diuino plus, quàm priuatis rebus tenemur) amato: ſed etiam eius ædificatores amatoresq́; totis viribus diligito.

Dein

Deinde, ſi quid delectationis ex hoc noſtro diuturno labore perceperis, nõ Peregrini clientis tui ſtudioſiſſimi, ſed Reuerendiſſimorũ D D. Ioannis Dominici Epiſco. Tranen. Ioannis Petri Caraffa, Petri Paciecci, Bernardini Maſæi, Ottonis de Valtpurg, Petri Britani Mutinen. Guidonis Aſcanij Cardinalium, beneficio aſcribendum puta: qui illi victus neceſſaria adminiſtrarunt. Præterea & R. Princ. & Do. Adolphi Archiepiſcopi Colonien. & ſacri Imperij Rom. Electoris, qui per miniſtrum ſuum D. Petrum Duiſberch Præpoſitum Moguntinen. ſeſe erga Peregrinum liberalem exhibuit.

R. D. Olahi Magni Gothi etiam Archiepiſcopi Vpſalenſis, V. D. Adami Canarski præpoſiti Poſ-

nanienſis S. R. Maieſt. Poloniæ Secret.

D. Ioachimi à Latorff Canonici Magdelburgenſis: necnon Petri Pauli de Breuibus, qui eum in emenda papyro iuuarunt.

Vbi autem Peregrinum, Latini ſermonis elegantiæ & eloquentiæ limites tranſiuiſſe conſpexeris, pro tua ſumma prudentia & humanitate corriges, ſciasq́; Peregrinum, maiorem partem temporis atque ætatis in exercitio ruſtico Turcicæ gentis, non in ſtudiis bonarum artium detriuiſſe.

Vale.

FINIS LIBELLI.

DE SVI RESTAVRATIONE EXEGESIS LIBRI PROTREPTICA, AD LECTOREM.

*

Lugdunum poſtquàm veni peregrinus ab
vrbe.
Appertot miles ſuſcipit hoſpitio.
Qui lacerum, ſqualidumq́; vides, meq́; abſq́;
decore
Comptum, ſit ſacto cogitat ecquid opus.
Exuor extemplo trita, data commoda veſtis:
Vt nunc in vulgus comptior ire queam.
Nec ego iudicium metuo, limamq́; periti
Ingenij, liuor ſolus obeſſe poteſt.
Quare age, qualis ſim ſyncera perlege mente:
Sufficiet, ſacris ſi placeam ipſe viris.

INDEX.

Abſenzem ſui 30
Aedificia domorum 62
Aegyptiaca ſeruitus 152
Aegyptius euiratus 163
Afflictio captiuorum 75
Agricolæ quales 56
Agricultura 59
Athſe 48 *Alahici* 23
Angli lurcones 169
Animalia qualia ad bellum vehãtur 51
Animalia varia 60
Arabs exanguis 163
Arabs excoctus 163
Arabs minutus 163
Araphatdagh 30
Arnautlar 20 *Aroth* 136.137
Aſiaticus luxu corruptiſſimus 163

B

Babylonicum exilium 152
Baſſæ quales 41
Bayram 11.15
Belgæ ferociſſimi 163
Beſtias tẽplum ingredi non licere 140
Bethler 26

Boëmi

Boëmi ſternunt 169

C

Cæremoniæ defunctorum 36
Cancellarij quales 41
Carmina Turcica 26
Captiui paſtores 88
Caruatſanrie 33
Chaſilarij quales 45
Chadia Iudex 43.154 *Chna* 15
Chorban 23
Chumas 28
Cibaria Turcarum 63
Circumciſio Turcarum 16
Conditio debellatorum 95
Conditio ſacerdotum & monachorum ſub Turca viuentium 97
Conditionalia eſſe omnia Turcarũ 34
Conſiliarij quales 41
Ciſutara 46
Cupido regnandi quàm mala 145

D

Deploratio cladis Chriſtianorũ 144
Deum non habere proles 133
Deum non habere vxorem 26
Deruiſlar 22
Dialogus Turcæ cum Chriſtiano 69
Diſcordia quàm mala 145
Diſputatio cum Turca 125

Domuz 15

E

Eleemoſyna Turcarum 32

Eulenmech 27

Exhortatio contra Turcas 160

F

Feſtum celebrandum 54

Fuga ex Aſia minore 90

Fuga captiuorum 89

Fugitiuorum pœna 92

G

Galli ambitioſi 16

Galli bellicoſiſſimi 163

Galli cantores 169

Galli proceres 161

Germani animoſiſſimi 164

Germani generoſi 162

Germani potatores 169

Germani vaſti 161

Ghepenech 61

Gladius Chriſtianorum quis 123

Græcus ignauia perditus 163

Gſiamithſi 35

Gſumagun 11

H

Hagij 31 *Hagſilar* 28

Hairitſi 35

Harachs 20

Hiſpani

Hiſpani callidi 162
Hiſpani ſolertes 164
Hiſpani ſolidi 161
Hiſpani prædatores 169
Hogſialar 25
Hungari audaces 161.164
Hungari vulnerum periculorúmque ſecuri 162
Hungari latrones 169

I

Iazilam gelur baſsina 46
Ienitſeri 47
Imareth 31
Incantatio Turcarum 93
Itali ingenioſi 164
Itali libidinoſi 169
Itali prudentes 162
Itali ſapientes 161
Iuſtitia in bello 53
Iuſtitia apud ciues 58

L

Lampades in templis Turcarum 10

M

Mailat 148 *Maroſh* 136.137
Maſlach 23
Matrimonia Turcarum 28
Mecham 28.29.30.31
Medinum 28

Mehemm-

Mehemmedine 29
Memoriam Chriſti paulatim in prouinciis Chriſtianis aboleri 94
Meſchit 92 *Meſth.* 11
Militia Turcarum 38
Miracula Machometi 28
Myſterium ſanct. trinit. 130
Modus comedendi 65
Modus ſedendi 16
Monachi 22
Murdar 15
Muſulman 18.19.20.&c.

N

Naſſup 46. *Nephes oglu* 12

O

Obedientia Turcarum 42
Ochumachgirleri 25
Oratio dominica Arabicè 179
Oratio dominica Sclauonicè. 104
Oratio dominica Turcicè 141
Ordo peditum in bello 47
Oruts 14

P

Parmach 16 *Paſtarma* 52
Patſmagh 11 *Pechmez* 60
Peregrinatio Turcarum 28
Pietas Græcorum & Armeniorum 92
Pirincts tſorba 32

Poloni

Poloni oſcitatores 169
Poloni robuſti 161
Potus Turcarum 64
Procerum conditio 40

Q

Quadrageſima 14
Quibus rebus Turcarum Imperator captiuos ſuos deſtinet 76
Quomodo agatur cum puellis & reliquis mulieribus 79
Quomodo agitur cum Chriſtianis artium mechanicarum ignaris 82
Quomodo Turcæ cum mãcip. agãt 80
Quomodo recenter capti in itinere tractentur 83

R

Reſponſio ad ſalutationem 68
Reuerentia Turcarum 24

S

Sacerdotes Turcarum 21
Salutatio angelica Sclauonicè 105
Salutatio Turc. Perſ. Arab. 68
Salutatio Sclau. 102
Sangiacus 146. 147 *Satorlar* 49
Scholæ Turcarum 25
Sclauonicam & Turcicam linguas differre 106
Scoti helluones 169 *Secher* 64

Secret

Secretarij quales 41
Sepulchrum 36
Seruiæ dominus 146.147
Sobanlar 60. *Solachlares* 47

T

Tachia 48 *Taliſmanlar* 21
Templa Turcarum 9
Tentoria regis Turcarum 49
Terech balint 148
Teſtamenta Turcarum 35
Thraciæ loca lubrica & aſpera 150
Tributa Chriſtianorum 98
Tſalma 12 *Tſarai* 48
Tſaroch 28 *Tſauſlar* 51
Tſuneth 16 *Tulbe* 36
Turris miræ altitudinis 10

V

Valedictio Sclauonica 103
Valedictio Turcica 72
Vaticinium 109
Venalitij quomodo tractentur 85
Venatio Turcarum 55
Veſtimenta qualia 62
Victimæ Turcarum 33
Vires Turcę quo pacto diminuātur 44
Voinichlar 49 *Vrumlar* 10
Vzum turſi 60

FINIS.

ve la tedhelna fi el tegiareb,
& ne nos inducas in tétationem,
lechen negina men elſerir,
ſed libera nos à malo,
Amen.
Amen.

IOANNIS GOTTSCALCI
BRABANTINI POETAE
laureati in laudem
auctoris.

Quòd varios hoîes, varias quòd viderit vrbes,
Neritij nomen notaq; fama ducis.
Raptus at à Turcis in vincula Bartholomeus
Neritio errauit per loca plura duce.
Hic Aſianorũ, atq; Arabũ diſtractus in oras,
Quæ tulit eſt teſtis, dira ruina comes.
Ille Ithacen inter iactatus, & Ilion inter,
Clarior ingenio eſt factus Homere tuo.
Hic maris, & terræ diſcrimina maxima ſenſit:
Ille ſed expertus ſola pericla maris.
Quid multa? hic dignus quem laudet Muſa Maronis,
Mæonij vatis dignus & ore cani.

PEREGRINVS CHRISTIANO LECTORI.

*

STATVERAM profectò mecum, præſtātiſſime lector, vt elucubratiunculæ meæ, vtcunque in meliorem formam redactæ, hac vice non tantùm argumentis augmentatæ & locupletatæ, verumetiam nitidiori latij ſermonis ſtylo ornatæ in tuam vtilitatem in lucem prodirent, ſed egeſtas aut potius curta (vt aiunt) Peregrini ſupellex, impediuit eum hunc ſubire laborem, qui neque in ξενοδοχείῳ locum philoſophandi obtinere potuit, neque in πανδοχείῳ. In principum autem & magnatũ aulis niſi mollibus veſtitus, vel potius benè numatus, ibit etiã Homerus

merus foras. Vt autem id tibi ingenuè fatear, hac tempeſtate mortales, in lapides, parietéſque colorandos & pingendos (quum hi nihil horum indigeant) potiùs quàm in Diuos, aut patriæ vtilitatem, vel proximos egenos; pauperes ac peregrinos ſubleuandos multò ſtudioſiores eſſe.

Tu igitur non ita, Christiane Lector, obſecro facito, ſed Deo Opt. Max. creatori, & redemptori tuo, primùm obtemperato, tandem in proximum ſubleuandum, magis ſtudioſus eſto, qui eſt templum viuum Chriſti, & Spiritus ſancti habitaculum. Prætereà non tantùm parentem, patriam (cui iure diuino plus, quàm priuatis rebus tenemur) amato: ſed etiam eius ædificatores amatoresq; totis viribus diligito.

Dein

Deinde, ſi quid delectationis ex hoc noſtro diuturno labore perceperis, nõ Peregrini clientis tui ſtudioſiſſimi, ſed Reuerendiſſimorũ D D. Ioannis Dominici Epiſco. Tranen. Ioannis Petri Caraffa, Petri Paciecci, Bernardini Maſæi, Ottonis de Valtpurg, Petri Britani Mutinen. Guidonis Aſcanij Cardinalium, beneficio aſcribendum puta: qui illi victus neceſſaria adminiſtrarunt. Præterea & R. Princ. & Do. Adolphi Archiepiſcopi Colonien. & ſacri Imperij Rom. Electoris, qui per miniſtrum ſuum D. Petrum Duiſberch Præpoſitum Moguntinen. ſeſe erga Peregrinum liberalem exhibuit.

R. D. Olahi Magni Gothi etiam Archiepiſcopi Vpſalenſis, V. D. Adami Canarski præpoſiti Poſ-

nanienſis S. R. Maieſt. Poloniæ Secret.

D. Ioachimi à Latorff Canonici Magdelburgenſis: necnon Petri Pauli de Breuibus, qui eum in emenda papyro iuuarunt.

Vbi autem Peregrinum, Latini ſermonis elegantiæ & eloquentiæ limites tranſiuiſſe conſpexeris, pro tua ſumma prudentia & humanitate corriges, ſciasq́; Peregrinum, maiorem partem temporis atque ætatis in exercitio ruſtico Turcicæ gentis, non in ſtudiis bonarum artium detriuiſſe.

Vale.

FINIS LIBELLI.

DE SVI RESTAVRATIONE EXEGESIS LIBRI PROTREPTICA, AD LECTOREM.

*

Lugdunum poſtquàm veni peregrinus ab vrbe.
Appertot miles ſuſcipit hoſpitio.
Qui lacerum, ſqualidumq; vidẽs, meq; abſq; decore
Comptum, ſit facto cogitat ecquid opus.
Exuor extemplo trita, data commoda veſtis:
Vt nunc in vulgus comptior ire queam.
Nec ego iudicium metuo, limamq; periti
Ingenij, liuor ſolus obeſſe poteſt.
Quare age, qualis ſim ſyncera perlege mente:
Sufficiet, ſacris ſi placeam ipſe viris.

INDEX.

Abſenzem ſui 30
Aedificia domorum 62
Aegyptiaca ſeruitus 152
Aegyptius cuiratus 163
Afflictio captiuorum 75
Agricolæ quales 56
Agricultura 59
Athſe 48 *Alahici* 23
Angli lurcones 169
Animalia qualia ad bellum vehãtur 51
Animalia varia 60
Arabs exanguis 163
Arabs excoctus 163
Arabs minutus 163
Araphatdagh 30
Arnautlar 20 *Aroth* 136.137
Aſiaticus luxu corruptiſſimus 163

B

Babylonicum exilium 152
Baſſæ quales 41
Bayram 11.15
Belgæ ferociſſimi 163
Beſtias tẽplum ingredi non licere 140
Bethler 26

Boëmi

Boëmi ſtertunt 169

C

Cæremoniæ defunctorum 36
Cancellarij quales 41
Carmina Turcica 26
Capitiui paſtores 88
Caruatſanrie 33
Chaſilarij quales 45
Chadia Iudex 43.154 *Chna* 15
Chorban 23
Chumas 28
Cibaria Turcarum 63
Circumciſio Turcarum 16
Conditio debellatorum 95
Conditio ſacerdotum & monachorum ſub Turca viuentium 97
Conditionalia eſſe omnia Turcarũ 34
Conſiliarij quales 41
Ciſutara 46
Cupido regnandi quàm mala 145

D

Deploratio cladis Chriſtianorũ 144
Deum non habere proles 133
Deum non habere vxorem 26
Deruiſlar 22
Dialogus Turcæ cum Chriſtiano 69
Diſcordia quàm mala 145
Diſputatio cum Turca 125

Domuz

Domuz 15

E

Eleemoſyna Turcarum 32
Eulenmech 27
Exhortatio contra Turcas 160

F

Feſtum celebrandum 54
Fuga ex Aſia minore 90
Fuga captiuorum 89
Fugitiuorum pœna 92

G

Galli ambitioſi 16
Galli bellicoſiſſimi 163
Galli cantores 169
Galli proceres 161
Germani animoſiſſimi 164
Germani generoſi 162
Germani potatores 169
Germani vaſti 161
Ghepenech 61
Gladius Chriſtianorum quis 123
Græcus ignauia perditus 163
Gſiamithſi 35
Gſumagun 11

H

Hagij 31 *Hagſilar* 28
Hairitſi 35
Harachs 20

Hiſpani

Hiſpani callidi 162
Hiſpani ſolertes 164
Hiſpani ſolidi 161
Hiſpani prædatores 169
Hogſialar 25
Hungari audaces 161.164
Hungari vulnerum periculorúmque ſecuri 162
Hungari latrones 169
I
Ia̋zilam gelur baſsina 46
Ienitſeri 47
Imareth 32
Incantatio Turcarum 93
Itali ingenioſi 164
Itali libidinoſi 169
Itali prudentes 162
Itali ſapientes 161
Iuſtitia in bello 53
Iuſtitia apud ciues 58
L
Lampades in templis Turcarum 10
M
Mailat 148 *Maroth* 136.137
Maſlach 23
Matrimonia Turcarum 28
Mecham 28.29.30.31
Medinum 28

Mehemm

Mehemmedine 29
Memoriam Chriſti paulatim in prouinciis Chriſtianis aboleri 94
Meſchit 9 *Meſth.* 11
Militia Turcarum 38
Miracula Machometi 28
Myſterium ſanct. trinit. 130
Modus comedendi 65
Modus ſedendi 16
Monachi 22
Murdar 15
Muſulman 18. 19. 20. &c.

N

Naſſup 46. *Nephes oglu* 12

O

Obedientia Turcarum 48
Ochumachgirleri 25
Oratio dominica Arabicè 179
Oratio dominica Sclauonicè. 104
Oratio dominica Turcicè 141
Ordo peditum in bello 47
Oruts 14

P

Parmach 16. *Paſtarma* 52
Patſmagh 11 *Pechmez* 60
Peregrinatio Turcarum 28
Pietas Græcorum & Armeniorum 92
Pirincts tſorba 32

Poloni oſcitatores 169
Poloni robuſti 161
Potus Turcarum 64
Procerum conditio 40

Q

Quadrageſima 14
Quibus rebus Turcarum Imperator captiuos ſuos deſtinet 76
Quomodo agatur cum puellis & reliquis mulieribus 79
Quomodo agitur cum Chriſtianis artium mechanicarum ignaris 82
Quomodo Turcæ cum mãcip. agãt 80
Quomodo recenter capti in itinere tractentur 83

R

Reſponſio ad ſalutationem 68
Reuerentia Turcarum 24

S

Sacerdotes Turcarum 21
Salutatio angelica Sclauonicè 105
Salutatio Turc. Perſ. Arab. 68
Salutatio Sclau. 102
Sangiacus 146. 147 *Satorlar* 49
Scholæ Turcarum 25
Sclauonicam & Turcicam linguas differre 106
Scoti helluones 169 *Secher* 64

Secret

Secretarij quales 41
Sepulchrum 36
Seruiæ dominus 146.147
Sobanlar 60. *Solachlares* 47

T

Tachia 48. *Taliſmanlar* 21
Templa Turcarum 9
Tentoria regis Turcarum 49
Terech balint 148
Teſtamenta Turcarum 35
Thraciæ loca lubrica & aſpera 150
Tributa Chriſtianorum 98
Tſalma 12 *Tſarai* 48
Tſaroch 28 *Tſauſlar* 51
Tſuneth 16 *Tulbe* 36
Turris miræ altitudinis 10

V

Valedictio Sclauonica 103
Valedictio Turcica 72
Vaticinium 109
Venalitij quomodo tractentur 85
Venatio Turcarum 55
Veſtimenta qualia 62
Victimæ Turcarum 33
Vires Turcę quo pacto diminuãtur 44
Voinichlar 49 *Vrumlar* 10
Vzum turſſi 60

FINIS.

NVELE

Digitized by Google